

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

ΠΜΣ Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της
διαφθοράς, του οικονομικού και οργανωμένου εγκλήματος

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**Η αντιμετώπιση των οικονομικών εγκλημάτων στον νέο ποινικό
κώδικα – Κριτική ανάλυση των νομοθετικών μεταβολών**

Της

Γεωργίας Κατσικαρέλη

Αθήνα, Ιανουάριος 2025

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Η αντιμετώπιση των οικονομικών εγκλημάτων στον νέο ποινικό
κώδικα – Κριτική ανάλυση των νομοθετικών μεταβολών

Γεωργία Κατσιακάρη

Επιτροπή Επίβλεψης Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Εμμανουήλ Μπίλλης

Διδάκτωρ Νομικής και Δικηγόρος παρ'
Αρείω Πάγω

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Νικόλαος Κουλούρης

Αναπληρωτής Καθηγητής του τμήματος
Κοινωνικής Πολιτικής Δημοκριτείου
Πανεπιστημίου Θράκης

Αθήνα, Ιανουάριος 2025

Πρόλογος

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε κατά τη διάρκεια του χειμερινού ακαδημαϊκού εξαμήνου 2024/2025 στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου και υπεβλήθη ως μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία τον Ιανουάριο του 2025.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ επιθυμώ να εκφράσω στον επιβλέποντα καθηγητή μου, Εμμανουήλ Μπίλλη τον οποίο δυστυχώς δεν γνώρισα σε παλαιότερες διδακτικές ενότητες του μεταπτυχιακού αυτού καθώς από την πρώτη στιγμή ήταν στο πλευρό μου και η βοήθειά του λόγω της πείρας του ήταν πολύτιμη. Ο ίδιος επιδίωξε από την πρώτη στιγμή να συναντηθούμε διαδικτυακά ή τηλεφωνικά και συνεχώς έδειχνε την πρόθεσή του να με βοηθήσει σημειώνοντας παράλληλα ότι το βέλτιστο αποτέλεσμα θα έρθει χωρίς πίεση. Οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές που μου έδωσε ήταν άκρως σημαντικές καθώς με ενέπνευσε στη συγγραφή της παρούσας.

Επίσης ένα ευχαριστώ οφείλω στον σύζυγό μου αλλά και στην πεθερά μου οι οποίοι ήταν δίπλα μου σε αυτό το έργο και με τη ψυχική τους υποστήριξη αλλά και με την ανάληψη ευθύνης και φροντίδας των τέκνων μας συνέβαλαν στο να ολοκληρώσω αυτή τη διπλωματική εργασία παρά το σύντομο χρονικό διάστημα που είχα στη διάθεσή μου.

Γεωργία Κατσιακάρη
Αθήνα, Ιανουάριος 2025

Στη μνήμη της μητέρας μου, Νίκης

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζει στις διαφορές μεταξύ του νέου ποινικού κώδικα (Ν. 4619/2019) και του νομικού πλαισίου του προϊσχύσαντος ποινικού κώδικα (Ν. 1492/1950) όσον αφορά την ποινική τυποποίηση των οικονομικών αδικημάτων. Αρχικά μελετάται η έννοια του οικονομικού εγκλήματος επί τη βάσει κεντρικών ορισμών που έχουν διατυπωθεί από επιστήμονες του κλάδου του ποινικού δικαίου και της εγκληματολογίας. Ωστόσο καθώς τα κριτήρια των εκάστοτε προσεγγίσεων τείνουν να διαφέρουν, σαφής ορισμός της έννοιας του οικονομικού εγκλήματος ακόμη και σήμερα δεν έχει διατυπωθεί. Εκκινώντας από τα κυρίως προτεινόμενα κριτήρια των χαρακτηριστικών του δράστη, του οφέλους που αυτός αποκομίζει από την πράξη και του έννομου αγαθού που πλήττεται αναλύονται στο πρώτο μέρος της εργασίας τα επιμέρους οικονομικά εγκλήματα που περιέχονται στον ποινικό κώδικα, όπως είναι η δωροδοκία, η απάτη, η απιστία και η υπεξαίρεση, καθώς και ο τρόπος που ο Έλληνας νομοθέτης τα τυποποιεί και τα εντάσσει σε συγκεκριμένες κατηγορίες. Έχοντας ως βάση τις διακρίσεις που κάνει ο ίδιος ο ποινικός κώδικας και αφού γίνει μία περιγραφική αναφορά της διεθνούς προσέγγισης για τα σχετικά ζητήματα στο δεύτερο μέρος της παρούσας ακολουθεί μία ιστορική αναδρομή της εξέλιξης της διαδικασίας κωδικοποίησης των κανόνων δικαίου και γίνεται αναλυτική περιγραφή των νομοθετικών μεταβολών που σημειώθηκαν σχετικά με την οικονομική εγκληματικότητα. Ο Έλληνας νομοθέτης και η νομοπαρασκευαστική επιτροπή του νέου ποινικού κώδικα προέβησαν σε αρκετές τροποποιήσεις προκειμένου αυτός να εκσυγχρονιστεί και να προσαρμοστεί στις νέες μορφές εγκληματικότητας. Στο τρίτο μέρος παρατίθενται τα αίτια που οδήγησαν στις αλλαγές αυτές, καθώς με το προϊσχύον καθεστώς η δικαιοσύνη είχε αποκτήσει ένα πολύ αυστηρό χαρακτήρα, και επεξηγούνται οι συνέπειες που επήλθαν στην απονομή της δικαιοσύνης η οποία πλέον θεωρείται περισσότερο ανθρώπινη, σύγχρονη και αποτελεσματική.

Λέξεις – Κλειδιά: οικονομικό έγκλημα, εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, εγκλήματα κατά της περιουσίας, νέος ποινικός κώδικας, νομοθετικές μεταβολές (περιεχόμενο, αίτια, συνέπειες).

Economic crimes in the new Greek penal code – A critical analysis of the legislative reform

By Georgia Katsikareli

Abstract

This postgraduate diploma thesis examines the differences that appear in the new penal code of Greece (Law 4619/2019) regarding the criminalization and treatment of economic offences in relation to the pre-existing regime established by the previous penal code under Law 1492/1950. First, the in-depth study of the concept of economic crime is attempted based on definitions that have been formulated by scholars in the fields of criminal law and criminology. However, a clear definition of economic crime has still not been formulated, as the criteria of each approach differ. Based on the mainly suggested criteria of the offender's characteristics, the benefit he/ she derives as well as the protected legal interests, the first part of the study analyzes the individual economic crimes contained in the penal code, such as bribery, fraud, abuse of trust and misappropriation, and the way the Greek legislator standardizes them and classifies them into specific categories. Following the distinction made by the penal code, and after a reference to the international approaches on this issue, the second part of this study proceeds with a historical review of the process of codification of the relevant rules and with a detailed description of the legislative changes that have taken place in relation to economic crime. The Greek legislator and the legislative committee have made several amendments in order to modernize the penal code and adapt it to new forms of economic crime. The third part lists the reasons that led to these changes, as under the previous regime justice had acquired a very strict character, and explains the consequences that occurred in the administration of justice, which is now considered more humane, modern and effective.

Keywords: economic crime, service-related crimes, crimes against financial assets, new penal code, legislative reform (content, causes, consequences).

Περιεχόμενα

Πρόλογος	iv
Περίληψη.....	vii
Abstract	viii
Συντομογραφίες	ix
Εισαγωγή.....	1
1. Το οικονομικό έγκλημα στην ελληνική έννομη τάξη	5
1.1. Η έννοια του οικονομικού εγκλήματος: εγκληματολογική και ποινική διάσταση...5	
1.2. Κατηγορίες οικονομικών εγκλημάτων του ποινικού κώδικα.....	10
1.2.1. Εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία	10
1.2.2. Εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών	13
1.2.3. Λοιπά εγκλήματα	17
1.3. Διεθνής και εθνική προσέγγιση για τα οικονομικά εγκλήματα: στρατηγικές και μέτρα αποτροπής	18
2. Η εξέλιξη του οικονομικού εγκλήματος στον προηγούμενο και τον νέο ποινικό κώδικα	22
2.1. Ο ελληνικός ποινικός κώδικας – ιστορική αναδρομή.....	22
2.2. Ο νέος ποινικός κώδικας και τα οικονομικά εγκλήματα	26
2.3. Περιεχόμενο των νομοθετικών μεταβολών στον νέο ποινικό κώδικα	27
2.3.1. Μεταβολές στο γενικό μέρος του ΠΚ	27
2.3.2. Μεταβολές στα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία	28
2.3.3. Μεταβολές στα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών	30
2.3.4. Μεταβολές στα λοιπά εγκλήματα	34
3. Κριτική ανάλυση - αξιολόγηση αιτίων και συνεπειών των νομοθετικών μεταβολών ...	37
3.1. Αξιολόγηση μεταβολών στα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία	37
3.2. Αξιολόγηση μεταβολών στα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών	38
3.3. Αξιολόγηση μεταβολών στα λοιπά εγκλήματα	44
3.4. Γενικές παρατηρήσεις	44
Επίλογος	48
Βιβλιογραφία.....	53

Συντομογραφίες

αρ.	άρθρο/ άρθρα
βλ.	βλέπε
ΕΑΠ	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
εδ.	εδάφιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
επιμ. έκδ.	επιμέλεια έκδοσης
Ν.	Νόμος
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ό.π.	όπως παραπάνω
παρ.	παράγραφος/ παράγραφοι
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
σελ.	σελίδα/ σελίδες
ΣΛΕΕ	Συνθήκη Λειτουργίας Ευρωπαϊκής Ένωσης
υπ' αριθ.	υπ' αριθμόν

Εισαγωγή

Στη σύγχρονη εποχή των καπιταλιστικών κοινωνιών και της παγκοσμιοποίησης έχουν κάνει την εμφάνισή τους νέες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς με δράστες άτομα που κατέχουν δύναμη και θέσεις εξουσίας και συνήθως κατάγονται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Είναι δράστες πέραν πάσης υποψίας που εκμεταλλεύονται την κοινωνική τους θέση και προβαίνουν σε εγκληματικές ενέργειες στο πλαίσιο άσκησης των επαγγελματικών τους καθηκόντων. Ειδικότερα καταχρώνται το δημόσιο αξίωμα που κατέχουν και με τη βοήθεια του κρατικού μηχανισμού και των ευκαιριών που τους παρέχονται πλήττουν σημαντικά έννομα αγαθά του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου των οποίων η ζημία είναι δύσκολο να αποδειχθεί.¹ Τα άτομα αυτά λόγω του υψηλού κοινωνικού status που απολαμβάνουν και των κοινωνικών συναναστροφών που διαθέτουν αποπνέουν ένα αίσθημα εμπιστοσύνης και λαμβάνουν αποφάσεις καίριες για την οικονομική ζωή της εκάστοτε χώρας. Τα έννομα αγαθά που προσβάλλουν ανήκουν σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες και όχι σε μεμονωμένα άτομα και μάλιστα οι συνέπειές τους είναι υπεράνω της σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη ο οποίος προβαίνει σε εγκληματικές ενέργειες με απώτερο στόχο πάντα να μεγιστοποιήσει το κέρδος του.² Προβαίνουν λοιπόν στη διάπραξη εγκλημάτων οικονομικής κυρίως φύσης με τη βοήθεια της δημόσιας εξουσίας και κάποιων λειτουργών αυτής και μάλιστα το παράδοξο είναι ότι συχνά είναι δυσχερής ο εντοπισμός του υπαιτίου ή της πραγματικής βλάβης που έχει προκαλέσει με αποτέλεσμα να παραμένει ατιμώρητος. Οι επιχειρήσεις με την κρατική αρωγή συνήθως προβαίνουν σε παραβατικές συμπεριφορές στο πλαίσιο μίας νόμιμης δραστηριότητας και έτσι δημιουργείται ένα δυσδιάκριτο όριο μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας το οποίο είναι αρκετά ρευστό

Για τον λόγο αυτό σε κάθε καπιταλιστικά οργανωμένη κοινωνία οι εσωτερικές έννομες τάξεις έχουν υιοθετήσει πολιτικές και έχουν καταστρώσει σχέδια αντιμετώπισης του εγκλήματος με τα όργανα επιβολής του νόμου και τους θεσμούς απονομής της δικαιοσύνης να μεριμνούν για την τήρηση των κανόνων και την τιμώρηση των εγκληματικών

¹ Σπινέλλης, Δ., Η εγκληματικότητα των πολιτικών στην εξουσία (η εγκληματικότητα του «ψηλού καπέλου»), Ποινικά Χρονικά 2013, σελ. 5-6.

² Βιδάλη, Σ., Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 130.

συμπεριφορών. Με τους ελεγκτικούς μηχανισμούς που διαθέτουν και τη δράση που αναπτύσσουν συμβάλλουν στην κοινωνική συνοχή και ενότητα. Ωστόσο μέσα στο ίδιο κοινωνικό σύνολο η συνύπαρξη διαφορετικών ατόμων και ομάδων διαμορφώνει και την ύπαρξη διαφορετικών συμφερόντων τα οποία έρχονται τις περισσότερες φορές σε σύγκρουση και έτσι συγκεκριμένες ομάδες που είναι συνήθως και οι κυρίαρχες οδηγούνται σε παραβίαση των κανόνων δικαίου και σε εγκληματικές συμπεριφορές. Η προάσπιση των δικών τους, οικονομικών ιδίως συμφερόντων τους οδηγεί σε ενέργειες που είναι αντίθετες με το γράμμα του νόμου και μάλιστα προσβάλλουν έννομα αγαθά των υπόλοιπων κοινωνών παρά την ύπαρξη δικλείδων ασφαλείας για την ομαλή και σύννομη λειτουργία του κράτους. Έτσι λοιπόν παρεισφρύνουν στοιχεία παραβατικότητας σε ένα κράτος νομιμότητας και αναπτύσσονται συνεργασίες μεταξύ καλά οργανωμένων δικτύων που αναπτύσσουν τη δράση τους μεταξύ παράνομων και νόμιμων δραστηριοτήτων.

Το έγκλημα και η παραβατική συμπεριφορά έχει απασχολήσει την επιστήμη του ποινικού δικαίου αλλά και την εγκληματολογία η οποία καταγράφει τους τύπους εγκληματικών συμπεριφορών και κυρίως τους παράγοντες που οδηγούν σε αυτές και οι οποίοι φυσικά διαφέρουν αναλόγως της θεωρητικής προσέγγισης που υιοθετείται, του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου και των κοινωνικών και οικονομικών συγκυριών που αναπτύσσονται σε δεδομένη χρονική περίοδο. Εμφανίζονται εγκλήματα τα οποία επηρεάζουν ένα ευρύ κύκλο κοινωνικών ομάδων και έχουν ως βασικό τους αρωγό το σύστημα εξουσίας, δηλαδή εγκλήματα με καθαρά οικονομικό αντικείμενο που τροφοδοτούνται από τον αδιάρρηκτο δεσμό μεταξύ πολιτικής και οικονομίας και των επιμέρους κοινωνικών σχέσεων που αναπτύσσονται και καθορίζουν αυτού του είδους την εγκληματικότητα.³ Εγκλήματα του οικονομικού τομέα έχουν γίνει αντικείμενα μελέτης από πολλούς επιστήμονες της εγκληματολογίας που προέβησαν σε ανάλυση των χαρακτηριστικών τους, αποτύπωση των παραγόντων που συνέβαλαν στη διάπραξή τους αλλά και προσπάθεια εντοπισμού της σχέσης τους με το κανονιστικό πλαίσιο που τα διέπει. Εκπρόσωποι της κλασικής σχολής, θετικιστές αλλά και εκφραστές της κριτικής εγκληματολογίας αφιέρωσαν τη μελέτη τους στο φαινόμενο της οικονομικής εγκληματικότητας δίνοντας προτεραιότητα στα εγκλήματα των υψηλών τάξεων και δη στα εγκλήματα του λευκού κολάρου. Υποκείμενο μελέτης τους

³ Βιδάλη, Σ., Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 130.

ήταν εύποροι πολίτες που προβαίνουν σε εγκληματική συμπεριφορά και αντικείμενο ήταν οι παράγοντες που καθορίζουν τη δράση τους και οι ενδεχόμενες ποινικές κυρώσεις που υφίστανται. Με αυτόν τον τρόπο καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα όρια μέσα στα οποία αναπτύσσουν τη δραστηριότητά τους τα υποκείμενα αυτά περιπλέκονται. Εγκλήματα διαφθοράς, όπως είναι η δωροδοκία δημόσιων υπαλλήλων ή μεγάλα οικονομικά σκάνδαλα έχουν λάβει τεράστιες διαστάσεις και αποτελούν πρόκληση για την εσωτερική έννομη τάξη και το μηχανισμό ορθής απονομής δικαιοσύνης. Με την οικονομία να έχει λάβει παγκοσμιοποιημένη διάσταση και την αλματώδη ανάπτυξη της τεχνολογίας η αγορά απέκτησε τεράστια δύναμη που οδήγησε στη δημιουργία πολυεθνικών επιχειρήσεων και σύμπραξη ομίλων των οποίων μοναδικός στόχος κατέστη το κέρδος και η συνεχής αύξηση των εσόδων τους, μεταξύ άλλων μέσω της επινόησης νέων μεθόδων παραβατικής οικονομικής συμπεριφοράς, η οποία και διαμόρφωσε την έννοια της εγκληματικότητας της διαφθοράς.⁴

Για όλους αυτούς τους λόγους οι έννομες τάξεις, συμπεριλαμβανομένης της ελληνικής, επιχείρησαν να αντιμετωπίσουν τα φαινόμενα διαφθοράς και τις νέες μορφές οικονομικής παραβατικότητας με τη νομοθέτηση κανόνων ποινικού δικαίου που τυποποιούν τις παράνομες συμπεριφορές και ορίζουν την απειλούμενη ποινή. Ωστόσο αυτοί οι κανόνες επειδή αφορούν εγκλήματα που όπως αναλύθηκε χαρακτηρίζονται από έντονη μεταβλητότητα είναι ανάγκη να προσαρμόζονται στις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν κάθε περίοδο με αποτέλεσμα να είναι αναπόφευκτη η συνεχής τροποποίησή τους. Έτσι με την παρούσα μελέτη σκοπός είναι να αποτυπωθούν και αξιολογηθούν οι νομοθετικές μεταβολές που έχουν επέλθει στα οικονομικά εγκλήματα και συγκεκριμένα σε αυτά που προβλέπει ο ισχύων ποινικός κώδικας σε σύγκριση με το παλαιό καθεστώς και να γίνει μια αξιολογική εκτίμησή τους. Τίθενται υπό σύγκριση οι διατάξεις του νέου ποινικού κώδικα (Ν. 4619/2019, όπως ισχύει σήμερα) με το αντίστοιχο νομικό πλαίσιο του προϊσχύσαντος ποινικού κώδικα (Ν.1492/1950) όσον αφορά συγκεκριμένα στις τροποποιήσεις που επήλθαν στην ποινική μεταχείριση των οικονομικών αδικημάτων και αναλύονται τα αίτια και οι συνέπειες των αλλαγών αυτών.

Πιο αναλυτικά στο πρώτο κεφάλαιο (υπ' αριθ. 1) προσεγγίζεται η έννοια και η γενικότερη ρυθμιστική αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος στην ελληνική έννομη τάξη και

⁴ Καϊάφα – Γκμπάντι, Μ., (επιστ. επιμ), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, Τόμ. 1. Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2014, σελ. 695.

ειδικότερα στην πρώτη ενότητα (υπ' αριθ. 1.1) γίνεται αναφορά στο οικονομικό έγκλημα από εγκληματολογική και ποινική σκοπιά με την αναφορά σε πλήθος θεωριών που έχουν αναπτυχθεί επί του θέματος, στη δεύτερη ενότητα (υπ' αριθ. 1.2) παρουσιάζονται τα οικονομικά εγκλήματα που εμπεριέχονται στον ποινικό κώδικα με μία σύντομη περιγραφή της αντικειμενικής τους υπόστασης και της κατηγοριοποίησης τους σε εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία (υπ' αριθ. 1.2.1), εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών (υπ' αριθ. 1.2.2) και λοιπά εγκλήματα (1.2.3) ενώ στην τρίτη ενότητα (υπ' αριθ. 1.3) προσεγγίζεται το οικονομικό έγκλημα στη διεθνή του διάσταση με την αναφορά σε διεθνή νομοθετήματα που έχουν θεσπιστεί για την καταπολέμηση του φαινομένου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο (υπ' αριθ. 2) το ενδιαφέρον εστιάζεται στον ποινικό κώδικα, την ιστορική του εξέλιξη και τον τρόπο που μεταχειρίζεται την οικονομική εγκληματικότητα, όπου στην πρώτη ενότητα (υπ' αριθ. 2.1) επιχειρείται μία σύντομη ιστορική αναδρομή στη δημιουργία του ελληνικού ποινικού νομοθετήματος του Ν. 1492/1950 και στη δεύτερη ενότητα (υπ' αριθ. 2.2) παρουσιάζεται το ισχύον καθεστώς του Ν. 4619/2019. Στη βασική τρίτη ενότητα (υπ' αριθ. 2.3) γίνεται αναλυτική αναφορά στις νομοθετικές μεταβολές που έγιναν στα επιμέρους οικονομικά εγκλήματα και συγκεκριμένα στην υποενότητα υπ' αριθ. 2.3.1 παρουσιάζονται οι αλλαγές που επήλθαν στο γενικό μέρος του ποινικού κώδικα, στην υπ' αριθ. 2.3.2 υποενότητα οι μεταβολές στα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, στην υποενότητα υπ' αριθ. 2.3.3 αναφορά γίνεται στις τροποποιήσεις που επήλθαν στα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών, ενώ στην υποενότητα υπ' αριθ. 2.3.4 αναλύονται οι αλλαγές των λοιπών αδικημάτων.

Τέλος στο τρίτο κεφάλαιο (υπ' αριθ. 3) ακολουθεί η κριτική ανάλυση που προκύπτει από τη σύγκριση των δύο ποινικών νομοθετημάτων και περιγράφονται τα αίτια που οδήγησαν τον Έλληνα νομοθέτη στις επιμέρους μεταβολές αλλά και οι συνέπειες που αυτές είχαν και εξακολουθούν να έχουν στο μηχανισμό απονομής της δικαιοσύνης, στους πολίτες και στην επιδιωκόμενη εν γένει εύρυθμη λειτουργία του ελληνικού κράτους δικαίου. Το τρίτο κεφάλαιο μάλιστα διαχωρίζεται στις υποενότητες υπ' αριθ. 3.1, 3.2 και 3.3 όπου αξιολογούνται εκτενώς οι μεταβολές στα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, στα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών και στα λοιπά εγκλήματα αντίστοιχα καθώς και στην υποενότητα υπ' αριθ. 3.4 όπου παρουσιάζονται κάποιες γενικές παρατηρήσεις.

1. Το οικονομικό έγκλημα στην ελληνική έννομη τάξη

1.1 Η έννοια του οικονομικού εγκλήματος: εγκληματολογική και ποινική διάσταση

Στην ελληνική έννομη τάξη σε κανονιστικό επίπεδο απαντάται μόνο ο ορισμός περί εγκλήματος και συγκεκριμένα στη διάταξη του άρθρου 14 του Ποινικού Κώδικα (εφεξής ΠΚ) ορίζεται ότι το έγκλημα είναι μία πράξη ή παράλειψη άδικη και καταλογιστή στην ενοχή του δράστη της και τιμωρούμενη από το νόμο. Από τη σκοπιά του ελληνικού ποινικού δικαίου επίσημος ορισμός συγκεκριμένα για το οικονομικό έγκλημα δεν προβλέπεται. Αντίθετα, διάφοροι ορισμοί απαντώνται στην επιστήμη της εγκληματολογίας με πρώτο τον Sutherland, ο οποίος όρισε ότι οικονομικό είναι το έγκλημα του οποίου ο δράστης είναι άτομο με υψηλό κοινωνικό - οικονομικό υπόβαθρο που προβαίνει στην πράξη αυτή κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής του ενασχόλησης εκμεταλλευόμενος την εμπιστοσύνη του περίγυρού του.⁵ Μάλιστα ο όρος που χρησιμοποιήθηκε από τον ίδιο δεν είναι οικονομικό έγκλημα αλλά έγκλημα λευκού κολάρου.

Πιο αναλυτικά στον κλάδο της εγκληματολογίας συναντάται ο όρος της βαριάς οικονομικής εγκληματικότητας στον οποίο περιέχονται τα εγκλήματα του λευκού κολάρου και το οικονομικό έγκλημα, το οργανωμένο έγκλημα και τα κρατικά εταιρικά εγκλήματα.⁶ Το οικονομικό έγκλημα και το έγκλημα λευκού κολάρου αφορούν πράξεις που παρεμβαίνουν στο οικονομικό σύστημα, ενώ το κρατικό εταιρικό έγκλημα αφορά συντεχνίες του κράτους και των εταιριών σχετικά με τη διάθεση του δημόσιου πλούτου.⁷ Κοινό χαρακτηριστικό των εγκλημάτων της βαριάς οικονομικής εγκληματικότητας είναι ότι επιδρούν στο κύκλο της οικονομίας της εκάστοτε έννομης τάξης που εμφανίζονται, κεντρικό υπομόχλιό τους είναι το σύστημα εξουσίας που επικρατεί, ενώ το έννομο αγαθό που προσβάλλεται δεν είναι ατομικό αλλά πρόκειται για κοινωνική βλάβη που υπερβαίνει τη σχέση θύτη και θύματος και αφορά το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του εγκλήματος του λευκού κολάρου, πρόκειται για εγκληματικές συμπεριφορές που

⁵ Sutherland, E.H., Is 'White collar Crime' Crime? American Sociological Review, Annual Meeting Papers, 10(2) 1944, σελ. 132.

⁶ Ο.π. υποσημείωση 3, σελ 129,130.

⁷ Ο.π. υποσημείωση 3, σελ. 130.

λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο μίας επαγγελματικής δραστηριότητας, δεν περιέχουν βία και το κίνητρο του δράστη είναι πάντα το οικονομικό κέρδος ή η επαγγελματική ανέλιξη.⁸

Όπως αναφέρθηκε το οικονομικό έγκλημα μελετήθηκε πρώτη φορά από τον Θετικιστή Sutherland που με το βιβλίο του «White Collar Crime» το 1949 ερεύνησε αποφάσεις δικαστηρίων των ΗΠΑ που αφορούσαν τις μεγαλύτερες εταιρίες. Υιοθετώντας τη θεωρία των διαφορικών συναναστροφών πίστευε ότι το έγκλημα προκαλείται μετά από μία διαδοχική διαδικασία συγκρούσεων λόγω της ανομοιογένειας που επικρατεί σε μία κοινωνία καθώς τα μέλη της και οι κοινωνικές ομάδες που διαμορφώνονται μάχονται διαρκώς για να διασφαλίσουν τα συμφέροντά τους.⁹ Μάλιστα η ομάδα που θα κυριαρχήσει είναι αυτή που θα χρησιμοποιήσει τον νόμο για να εδραιώσει τη θέση της και οι διαφορές που προκύπτουν επιλύονται μέσω της κοινωνικής προσαρμογής και αφομοίωσης. Σύμφωνα με τη θεωρία της διαφορικής συναναστροφής το άτομο μέσω της συναναστροφής του με άλλους κοινωνούς καλλιεργεί τα κίνητρα προς μία παραβατική συμπεριφορά και μαθαίνει το έγκλημα και τις τεχνικές τέλεσής του.¹⁰ Με το έργο του Sutherland το φαινόμενο της οικονομικής εγκληματικότητας έλαβε μία διαταξική διάσταση και αυτό γιατί το έγκλημα πλέον συνδέεται με την ανώτερη ελίτ των εύπορων οικογενειών που υιοθετούν την αρχή «business is business» και προχωρούν σε τεχνικές παράβασης του νόμου. Μάλιστα, όπως ο ίδιος υποστηρίζει στο έργο του, οι ανώτερες τάξεις απολαμβάνουν ευνοϊκής μεταχείρισης λόγω του φόβου και του θαυμασμού που προκαλεί ο επιχειρηματικός κόσμος, ο οποίος χρησιμοποιεί τεχνικές και μεθόδους που διαφεύγουν της έγκαιρης αναγνώρισης από τις αρμόδιες δικωτικές αρχές και επίσης υπάρχει δυσκολία εντοπισμού των ένομων συνεπειών διότι πλήττεται ένα ευρύ κοινωνικό σύνολο.¹¹

Ωστόσο η συγκεκριμένη θεωρία δέχθηκε οξεία κριτική. Με το έγκλημα λευκού κολάρου και τον ορισμό που του αποδόθηκε φάνηκε ότι το οικονομικό έγκλημα δεν προέρχεται μόνο από τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα αλλά υφίσταται σχέση μεταξύ των εγκλημάτων των ισχυρών και της εξουσίας. Συνεπώς ο νόμος εργαλειοποιείται και το κράτος χειραγωγείται. Όμως παρά τη συγκεκριμένη αναφορά δεν γίνεται περαιτέρω ανάλυση και δεν επικεντρώνεται το ενδιαφέρον των μελετητών στο κέρδος, στο σύστημα παραγωγής, στις

⁸ Ό.π. υποσημείωση 3, σελ. 133.

⁹ Βλ. σχετικά Βασιλαντωνοπούλου, Β., Λευκά Κολλάρια και Οικονομικό Έγκλημα - Κοινωνική Βλάβη και Αντεγκληματική Πολιτική, Αθήνα: Π. - Ν. Σάκκουλας, 2014, σελ. 62.

¹⁰ Ό.π. υποσημείωση 9, σελ. 64,65.

¹¹ Ό.π. υποσημείωση 5, σελ. 137.

σχέσεις εξουσίας παρά μόνο στο δράστη.¹² Για τον λόγο αυτό στη συνέχεια υπήρξαν και άλλοι μελετητές του οικονομικού εγκλήματος όπως ο Clinard και ο Quinney οι οποίοι κατηγοριοποίησαν τα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου σε δύο ομάδες, τα εγκλήματα εργασίας που διαπράττονται από εργαζόμενους στην επιχείρηση και τα εγκλήματα της επιχείρησης εναντίον άλλης επιχείρησης, της κοινωνίας και των καταναλωτών.¹³ Σε γενικότερη βάση προτάθηκαν αρκετές θεωρίες για το οικονομικό έγκλημα οι οποίες άλλες είχαν σαν βάση τον ατομικό παράγοντα, άλλες απέδιδαν το έγκλημα στις εργασιακές συνθήκες και άλλες συνέδεαν το επιχειρησιακό περιβάλλον με τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται για τη διάπραξη παράνομων πράξεων. Επίσης διατυπώθηκαν απόψεις από τον Merton και τον Durkheim με τη «θεωρία της ανομίας» και οι εκφραστές της κριτικής εγκληματολογίας έκαναν λόγο για δομικές ανισότητες και αντιθέσεις που οδηγούν στην εγκληματογένεση, όπως είναι τα πολιτικά σκάνδαλα και οι επιχειρηματικές παρεκκλίσεις.¹⁴

Σύμφωνα με τη σχολή της κριτικής εγκληματολογίας βασική προϋπόθεση μελέτης των περιπτώσεων οικονομικών εγκλημάτων είναι το άτομο να μελετηθεί μέσα στην κοινωνία καθώς ο τρόπος που ενεργεί επηρεάζει όλες τις κοινωνικές διαδικασίες που έπονται.¹⁵ Για παράδειγμα στα καπιταλιστικά κυρίως οικονομικά συστήματα που η εργασία συνδυάζεται με το κεφάλαιο οι διάφορες κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται στο εσωτερικό μπορούν από μόνες τους να οδηγήσουν στο έγκλημα λόγω της ανισότητας που κυριαρχεί. Το ίδιο σκεπτικό ακολούθησε και ο Bonger ο οποίος μίλησε για τις δυσχέρειες του κοινωνικού περιβάλλοντος που διαταράσσουν την ανθρώπινη διάσταση και τις συνέδεσε με το έγκλημα.¹⁶ Κατά τον Bonger το έγκλημα είναι άμεσα συνυφασμένο με κοινωνικούς παράγοντες και όχι με βιολογικούς. Τέλος ο Chambliss εστίασε το ενδιαφέρον του στις κοινωνικές σχέσεις που διαμορφώνονται στην εκάστοτε κοινωνία και επηρεάζουν το οικονομικό έγκλημα. Σύμφωνα με τον ίδιο η οικονομική και πολιτική δομή που διαμορφώνεται και συγκεκριμένα το δίκτυο γνωριμιών, τα κοινά συμφέροντα και το «δούναι και λαβείν» μεταξύ κρατικών λειτουργών και επιχειρηματιών είναι κριτήρια που ευνοούν την άνθιση του οικονομικού εγκλήματος.¹⁷ Προσέθεσε έννοιες, όπως κοινωνική πολυπλοκότητα, κοινωνική διαστρωμάτωση και γραφειοκρατία θέλοντας να επισημάνει

¹² Ο.π. υποσημείωση 9, σελ. 71.

¹³ Ο.π. υποσημείωση 9, σελ. 133,136.

¹⁴ Ο.π. υποσημείωση 9, σελ 109.

¹⁵ Ο.π. υποσημείωση 9, σελ 114.

¹⁶ Ο.π. υποσημείωση 9, σελ 132.

¹⁷ Ο.π. υποσημείωση 9, σελ. 127.

την άρρηκτη σχέση μεταξύ πολιτικού και επιχειρηματικού γίνεσθαι όπου το κράτος εργαλειοποιείται, τα συμφέροντα και οι γνωριμίες παίζουν καθοριστικό ρόλο και αναπτύσσεται μία συμβατική σχέση μεταξύ κράτους και εγκλήματος.¹⁸ Η έννοια του εγκλήματος εξαρτήθηκε από την εξουσία καθώς επρόκειτο για ένα κοινωνικό κατασκεύασμα και δόθηκε έμφαση στην αλληλοεξαρτώμενη σχέση πολιτικής και οικονομίας που χαρακτηρίζει τα εγκλήματα αυτά.¹⁹

Συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα ότι σε μία έννομη τάξη η εγκληματικότητα διαμορφώνεται σε άμεση συνάρτηση με την κουλτούρα και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στα μέλη της. Τα κίνητρα και οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται συντελούν καθοριστικά στη διάπραξη ενός οικονομικού εγκλήματος.²⁰ Μάλιστα η οικονομική εγκληματικότητα διαμορφώνεται από τις σχέσεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και ειδικότερα από την αλληλεπίδραση της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας όπως εκδηλώνεται κατά τη διαδικασία νομοθέτησης ή στις παράνομες σχέσεις που αναπτύσσονται κατά την αδρανοποίηση εφαρμογής των νόμων.²¹ Η οικονομική ελίτ λόγω του αισθήματος υπεροχής και της πολιτικής ισχύος που κατέχει εκμεταλλεύεται τη δύναμή της και συνεργάζεται με δημόσιους φορείς προκειμένου να αυξήσει το κέρδος της χρησιμοποιώντας αθέμιτες μεθόδους και καταφεύγοντας σε αποκλίνουσες συμπεριφορές. Με τον τρόπο αυτό δυσχεραίνει η τιμώρηση των δραστών και το κράτος, η δημόσια διοίκηση και η νομοθετική εξουσία εργαλειοποιούνται καθώς συμμετέχουν σε παράνομες δραστηριότητες του κόσμου του επιχειρείν και έτσι τα οικονομικά εγκλήματα βρίσκουν προσοδοφόρο έδαφος σε ένα σύστημα αλληλεξάρτησης μεταξύ του πολιτικού συστήματος και των επιχειρήσεων.²²

Ωστόσο σαφής ορισμός της έννοιας του οικονομικού εγκλήματος εξακολουθεί να μην υφίσταται και οι προσεγγίσεις διαφέρουν ανάλογα με το υποκείμενο ή τον φορέα που τις επιχειρεί. Πιο αναλυτικά με βάση την επιστήμη της εγκληματολογίας το έγκλημα

¹⁸ Ο.π. υποσημείωση 9, σελ. 128, 129.

¹⁹ Michalowski, R. / Kramer R., «State – Corporate Crime and Criminological Inquiry», σε N. Pontell / G. Geiss (επιμ. έκδ.), International Handbook of White Collar and Corporate Crime, Springer, 2007, σελ. 201, 202.

²⁰ Αλοσκόφης, Ο., Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών, σε: Σ. Βιδάλη / Ν. Κ. Κουλούρης / Χ. Παπαχαλαράμπους (επιμ. έκδ.), Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα: Ε.Α.Π. 2019, σελ. 87.

²¹ Ο.π. υποσημείωση 3, σελ. 135.

²² Γεωργιάδης, Σ., Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό – επιχειρηματικό έγκλημα, σε: Σ. Βιδάλη / Ν.Κ. Κουλούρης / Χ. Παπαχαλαράμπους (επιμ. έκδ.), Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα: Ε.Α.Π., 2019, σελ. 48.

εξαρτάται, όπως είδαμε, από το πρόσωπο που προβαίνει στην παράνομη πράξη και τα χαρακτηριστικά του. Πλήθος μελετητών της εγκληματολογίας και θεωρητικών του ποινικού δικαίου ασχολήθηκε με το οικονομικό έγκλημα και τις εκφάνσεις του και διατυπώθηκαν αρκετές θεωρίες για την ερμηνεία του χωρίς καμία να δύναται να αποδώσει με σαφήνεια τα χαρακτηριστικά του οικονομικού εγκλήματος καθώς στην έννοιά του υπάρχει διαφοροποίηση αναλόγως των χαρακτηριστικών του δράστη, του τρόπου εκτέλεσης του εγκλήματος αλλά και της βλάβης που επέρχεται.²³ Μία άλλη προσέγγιση αναφέρει ότι οικονομικό είναι το έγκλημα που ζημιώνει την εθνική οικονομία με την απόκτηση οικονομικών ωφελημάτων από παράνομες οικονομικές δραστηριότητες ή με την κατάχρηση οικονομικής ισχύος.²⁴ Επίσης η έννοια της οικονομικής εγκληματικότητας θεωρείται άμεσα συνυφασμένη με τον όρο της διαφθοράς που είναι μία πιο ειδική έννοια η οποία παλαιότερα ήταν συνδεδεμένη περισσότερο με το δημόσιο τομέα, τις πράξεις κακοδιαχείρισης και παθογένειας του κρατικού μηχανισμού καθώς σχετίζεται με την επιδίωξη του δημοσίου υπαλλήλου που προβαίνει σε κατάχρηση της θέσης του ώστε να αποκομίσει περιουσιακό όφελος αποτιμητό σε χρήμα εξυπηρετώντας ταυτόχρονα ξένα ιδιωτικά συμφέροντα.²⁵ Η διαφθορά συνιστά το κίνητρο λόγω του οποίου το πρόσωπο που κατέχει ορισμένη θέση με συγκεκριμένα καθήκοντα λειτουργεί με κατάχρηση του αξιώματός του προκειμένου να αποκτήσει οικονομικό κέρδος εξυπηρετώντας τα δικά του συμφέροντα ή τρίτου προσώπου.²⁶

Παρά την ανυπαρξία σαφούς ορισμού στον ποινικό κώδικα έχουν τυποποιηθεί συγκεκριμένα οικονομικά εγκλήματα για τα οποία προβλέπεται ποινή αναλόγως της σπουδαιότητας της πράξης και έχουν υποστεί τροποποιήσεις που θα αναλυθούν εκτενώς.

1.2. Κατηγορίες οικονομικών εγκλημάτων στον ποινικό κώδικα

²³ Λάζος, Γ., Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα, «Σκληρά δεδομένα και βασικές συντεταγμένες», Ποινική Δικαιοσύνη, 2000, σελ. 655.

²⁴ Ανδρουλάκης, Ν., Γύρω από την οικονομική εγκληματικότητα, Πρακτικά 4^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου με θέμα το «Οικονομικό έγκλημα», Αθήνα –Κομοτηνή: Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 1993, σελ. 11.

²⁵ Ράικος, Δ., Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά, Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα, 2006, σελ. 145.

²⁶ Κοσμάτος, Κ., / Λαμπάκης, Χ., Εστίες Διαφθοράς στο Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης, σε: Σ. Βιδάλη, Ν.Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπους (επιμ. έκδ.), Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα: Ε.Α.Π., 2019, σελ. 187.

1.2.1 Εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία

Η έννοια του οικονομικού εγκλήματος συνδέεται, όπως είδαμε, στενά με την έννοια της διαφθοράς. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης εμφανίζονται νέα μορφώματα παραβατικής συμπεριφοράς με δράστες που προέρχονται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και εκμεταλλεύονται την κοινωνική τους θέση και τη δύναμή τους προκειμένου να πετύχουν το σκοπό τους. Προβαίνουν σε παράνομες δραστηριότητες στο πλαίσιο των επαγγελματικών δραστηριοτήτων τους και εξαιτίας κυρίως των αυξημένων ευκαιριών που τους παρέχονται και με κατάχρηση δημοσίων αξιωμάτων πλήττουν έννομα αγαθά του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου και μάλιστα η βλάβη που προκαλείται είναι τις περισσότερες φορές δύσκολο να αποδειχθεί.²⁷ Εγκλήματα που πρωταγωνιστούν συνήθως είναι τα εγκλήματα διαφθοράς, όπως είναι η δωροδοκία και η δωροληψία, η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, η απάτη και η φοροδιαφυγή, τα οποία δύνανται να προκαλέσουν σημαντική βλάβη σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Ο Έλληνας νομοθέτης ποινικοποιεί τις πράξεις διαφθοράς και τα λοιπά εγκλήματα με άμεσο οικονομικό περιεχόμενο, αντίκρουσμα ή αντίκτυπο πάντα σε συνάρτηση με τις κοινωνικο-οικονομικές εξελίξεις που επικρατούν στη χώρα αλλά και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διεθνείς συμβάσεις και τα λοιπά διεθνή νομοθετήματα. Απώτερος στόχος είναι φυσικά να προστατευθεί το έννομο αγαθό που προσβάλλεται από τις παράνομες δραστηριότητες και να αποκατασταθεί η ζημία που έχει προκληθεί. Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης επιχειρείται μία κατηγοριοποίηση των οικονομικών εγκλημάτων που προβλέπονται στον νέο ποινικό κώδικα, η οποία έχει ως βάση την υπάρχουσα ομαδοποίηση των εγκλημάτων που έχει γίνει από τον Έλληνα νομοθέτη.

Στην πρώτη κατηγορία των οικονομικών εγκλημάτων εντάσσονται αυτά τα οποία σχετίζονται με την υπηρεσία, ξεκινώντας με το αδίκημα της δωροληψίας υπαλλήλου που τυποποιείται στο άρθρο 235 παρ. 1 ΠΚ με δράστη υπάλληλο που ζητά, λαμβάνει ή αποδέχεται την υπόσχεση για οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα, το οποίο στην πράξη έχει συνήθως οικονομικό αντίκρουσμα, για τον εαυτό του ή για άλλο για πράξη ή παράλειψή του σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων του, μελλοντική ή ήδη τελειωμένη. Πρόκειται για την περίπτωση του κλασικού σχήματος της δωροληψίας για πράξη υπαλλήλου που σχετίζεται με την άσκηση των καθηκόντων του, χωρίς όμως να αντίκειται

²⁷ Σπινέλλης, Δ., Η εγκληματικότητα των πολιτικών στην εξουσία (η εγκληματικότητα του «ψηλού καπέλου»), Ποινικά Χρονικά 2013, σελ. 4-13.

προς αυτά. Συνεπώς για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης της δωροληψίας υπαλλήλου απαιτείται α) η ιδιότητα του υπαλλήλου κατά το χρόνο τέλεσης, όπως ορίζει το άρ. 13^α, β) απαίτηση ή λήψη ωφελήματος από τον δράστη (ή αποδοχή της υπόσχεσης παροχής του ωφελήματος) άμεσα ή μέσω τρίτου, για τον εαυτό του ή για άλλον,²⁸ γ) ωφελήματα, δηλαδή υλική ή μη παροχή, ανεξαρτήτως αξίας, προς τον δράστη για την οποία αυτός δεν έχει νόμιμη αξίωση, δ) σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων, η οποία αφορά και πράξεις που δεν περιλαμβάνονται στο στενό κύκλο των αρμοδιοτήτων που του έχουν ανατεθεί αλλά μπορεί να τις διαπράξει επ' ευκαιρία της εκτέλεσης καθηκόντων ή επωφελούμενος της θέσης που κατέχει.²⁹ Στη διακεκριμένη μορφή δωροληψίας της παρ. 2, η πράξη υπαλλήλου αντίκειται στα καθήκοντά του και στην παρ. 3 ο δράστης προβαίνει στις ανωτέρω ενέργειες επωφελούμενος της υπαλληλικής του ιδιότητας, δηλαδή όχι ενόψει συγκεκριμένης υπηρεσιακής ενέργειας αλλά με σκοπό τον προσεταιρισμό του αν παραστεί αυτό αναγκαίο.³⁰ Τέλος στην παρ. 4 τυποποιείται η ευθύνη εποπτευόντων, δηλαδή η ευθύνη του προϊσταμένου του υπαίτιου υπαλλήλου ή του αρμόδιου για τον υπηρεσιακό ή πειθαρχικό έλεγχο αν ο ίδιος παρέλειψε να εμποδίσει το δράστη και στην παρ. 5 γίνεται επέκταση των ορίων εφαρμογής των ελληνικών ποινικών νόμων, σύμφωνα με τις διεθνείς υποχρεώσεις της Ελλάδος.

Το οικονομικό έγκλημα της δωροδοκίας υπαλλήλου του άρθρου 236 παρ.1 και 2 ΠΚ αφορά την πράξη υπαλλήλου που είτε είναι σχετική με την άσκηση των καθηκόντων του χωρίς να αντίκειται σε αυτά είτε αντίκειται προς αυτά και έχει στόχο να αλλοιώσει την πορεία των υπηρεσιακών ενεργειών και η ευθύνη των διευθυντών επιχειρήσεων της παρ. 3 προς όφελος των οποίων διαπράττεται δωροδοκία από υπαλλήλους αυτών.

Σχετικό είναι και το αδίκημα του αρ. 237 παρ 1. και 2 ΠΚ σχετικά με τη δωροληψία και δωροδοκία δικαστικών λειτουργών που αφορά όποιον εκτελεί δικαστικά καθήκοντα ή είναι διαιτητής και ζητά ή λαμβάνει για τον εαυτό του ή για άλλον οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα για ενέργειά του ή παράλειψη που ανάγεται στην εκτέλεση των καθηκόντων του κατά την απονομή της δικαιοσύνης ή την επίλυση διαφοράς. Ένα ακόμη οικονομικό

²⁸ Δηλαδή κάθε είδους παράνομες αμοιβές ή εξυπηρετήσεις που δέχεται ο υπάλληλος για να ενεργήσει υπέρ του δότη με τρόπο που δεν αντιβαίνει στα υπηρεσιακά του καθήκοντα, βλ. *Μαργαρίτης Μ. / Μαργαρίτη, Α., Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία – Εφαρμογή*, 4^η έκδοση, Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2020, σελ. 662.

²⁹ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 664.

³⁰ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 667.

αδίκημα αποτελεί η παρ. 3 του άρ. 237 ΠΚ, όπου προβλέπεται η ποινική ευθύνη των διευθυντικών στελεχών.

Τέλος, στην ίδια κατηγορία οικονομικών εγκλημάτων, ανήκει το άρθρο 237Α ΠΚ για την εμπορία επιρροής και τους μεσάζοντες που αφορά την αθέμιτη επιρροή από οποιοδήποτε πρόσωπο, ανεξαρτήτως ιδιότητας που ζητά ή λαμβάνει οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα για να επηρεάσει τα πρόσωπα των αρ. 159^Α, 235 παρ.1 και 237 παρ.1 ώστε αυτά να προβούν σε πράξη ή παράλειψη που ανάγεται στην άσκηση των καθηκόντων τους. Το αδίκημα αυτό μοιάζει με τη δωροδοκία όσον αφορά την ανταλλακτική σχέση που περιέχει αλλά αφορά μελλοντική άσκηση αθέμιτης επιρροής σε δημόσιο υπάλληλο με σκοπό αυτός να προβεί σε πράξη ή παράλειψη στο πλαίσιο των καθηκόντων του.

Τέλος στο κεφάλαιο των εγκλημάτων σχετικών με την υπηρεσία που συνιστά ταυτόχρονα οικονομικό έγκλημα στοιχειοθετείται το αδίκημα της παράβασης καθήκοντος του αρ. 259 ΠΚ το οποίο έχει δεχθεί οξεία κριτική από τους θεωρητικούς της νομικής επιστήμης λόγω της αοριστίας της διάταξης και της ρήτρας απόλυτης επικουρικότητας που ενσωματώνει.³¹ Προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι η αμερόληπτη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας και των κρατικών οργανισμών προς το συμφέρον των πολιτών και της κοινωνίας.³² Υπάλληλος λοιπόν του άρθρου 13 α ΠΚ παραβαίνει με πρόθεση τα καθήκοντά της υπηρεσίας του προκειμένου να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε τρίτο παράνομο όφελος και όταν γίνεται λόγος για καθήκοντα νοούνται αυτά που έχουν δοθεί στον υπάλληλο ως όργανο της πολιτείας ώστε αυτός να εκφράζει τη βούλησή της εντός του κύκλου αρμοδιοτήτων που του έχουν ανατεθεί.³³

Στην πρώτη κατηγορία λοιπόν ανήκουν τα αδικήματα σχετικά με την υπηρεσία όπου η βλάβη που επέρχεται από τη διάπραξη τους αφορά το έννομο αγαθό της διατήρησης της εμπιστοσύνης των πολιτών προς την εύρυθμη λειτουργία της υπηρεσίας καθώς με τις παράνομες πράξεις των υπαλλήλων θίγεται και υποβαθμίζεται η κρατική εξουσία.³⁴ Κατ' άλλη άποψη το έννομο αγαθό που προστατεύεται στις παρούσες διατάξεις είναι το

³¹ Μπιτζιλέκης, Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, 3^η έκδοση, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, 2024, σελ. 38-42.

³² Αθανασίου, Χ., σε: Α. Χαραλαμπίκη (επιμ. έκδ.), Ο Νέος Ποινικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4619/2019, Τόμος II, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 1832.

³³ Ο.π. υποσημείωση 32, σελ. 1837.

³⁴ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 658.

«αχρημάτιστο» της δημόσιας υπηρεσίας.³⁵ Εξαίρεση αποτελεί η διάταξη της εμπορίας επιρροής όπου το έννομο αγαθό που θίγεται είναι η εμπιστοσύνη των πολιτών, η χρηστή διοίκηση και η αμεροληψία και η διαφάνεια ως όροι εύρυθμης λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης.³⁶

1.2.2. Εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών

Η δεύτερη βασική κατηγορία των οικονομικών εγκλημάτων είναι αυτή που σχετίζεται με τα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών, είτε αφορούν προσβολές κατά της περιουσίας, είτε της ιδιοκτησίας, τα οποία στην ουσία αφορούν το ίδιο και το αυτό προστατευόμενο αγαθό που απλά εμφανίζεται με διπλή λειτουργική διάσταση.³⁷ Η ιδιοκτησία εξάλλου νοείται ως δικαίωμα κυριότητας επί πραγμάτων και έχει στενή έννοια ενώ η περιουσία αποτελεί το σύνολο των αγαθών που διαθέτουν οικονομική – χρηματιστική αξία και μπορούν να απεικονιστούν λογιστικά βάσει της επικρατούσας στην ελληνική έννομη τάξη «οικονομικής θεωρίας».³⁸

Με τη σειρά που ακολουθεί ο ποινικός κώδικας το πρώτο οικονομικό έγκλημα στο 23^ο κεφάλαιο αποτελεί το έγκλημα της κλοπής (ΠΚ 372) που ορίζεται ως η αφαίρεση κινητού πράγματος από την κατοχή άλλου με σκοπό την παράνομη ιδιοποίησή του με προστατευόμενο έννομο αγαθό την ιδιοκτησία, το δικαίωμα της κυριότητας δηλαδή αλλά και την κατοχή κατά την κρατούσα άποψη.³⁹

Οικονομικό έγκλημα της ίδιας κατηγορίας αποτελεί επίσης η διάταξη του 375 παρ. 1 ΠΚ που προβλέπει την υπεξαίρεση, όπου το έννομο αγαθό που προστατεύεται είναι το δικαίωμα της κυριότητας. Υπεξαίρεση λοιπόν με την έννοια της παράνομης ιδιοποίησης ξένου κινητού πράγματος το οποίο ο δράστης έχει στην κατοχή του με οποιονδήποτε τρόπο ή της παράνομης ιδιοποίησης αντικειμένου που έχουν εμπιστευθεί στο δράστη λόγω ανάγκης ή λόγω της ιδιότητάς του ως εντολοδόχου, επιτρόπου, κηδεμόνα, διαχειριστή ξένης περιουσίας ή μεσεγγυούχου.⁴⁰ Στην ίδια διάταξη τυποποιείται η κακουργηματική μορφή

³⁵ Χατζηκώστας, Κ.. Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα, Ποινική Δικαιοσύνη 2016, σελ. 375.

³⁶ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 653.

³⁷ Παπαδαμάκης, Α., Τα περιουσιακά αδικήματα, 3^η έκδοση, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, 2020,, σελ. 3.

³⁸ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 1098.

³⁹ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 1100.

⁴⁰ Μυλωνόπουλος, Χ., Ποινικό Δίκαιο. Ειδικό Μέρος. Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2001, σελ. 142 και ό.π. υποσημείωση 28, σελ. 1135.

της υπεξαίρεσης στις παρ. 2 και 3 όταν η συνολική αξία των υπεξαيرهθέντων υπερβαίνει το ποσό των 120.000 € και όταν η παράνομη αυτή πράξη στρέφεται κατά του Δημοσίου.

Βασικό οικονομικό έγκλημα τυποποιείται στη διάταξη του άρθρου 386 ΠΚ και αποτελεί το αδίκημα της απάτης, με προστατευόμενο έννομο αγαθό κατά την κρατούσα άποψη την περιουσία και όχι την εντιμότητα στις συναλλαγές ή την ελευθερία διάθεσης.⁴¹ Η απάτη είναι οικονομικό έγκλημα διότι απαιτείται η παράσταση από το δράστη ψευδών γεγονότων ως αληθινών ή η αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών με την έννοια ότι ο δράστης ανακοινώνει, δηλώνει ή ισχυρίζεται κάτι το οποίο εμπεριέχει ανακριβή απεικόνιση της πραγματικότητας προκειμένου ο παραπλανώμενος να οδηγηθεί σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή που επιφέρει βλάβη, δηλαδή μείωση ή χειροτέρευση της περιουσίας του. Οι επιμέρους τρόποι με τους οποίους τελείται η απάτη είναι είτε με την παράσταση ψευδούς γεγονότος, ο δράστης εξωτερικεύει δηλαδή με θετική πράξη ένα γεγονός που δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια, είτε με την παρασιώπηση της αλήθειας, δηλαδή τελείται απάτη με παράλειψη είτε με απόκρυψη της αλήθειας όπου ο παραπλανώμενος δεν πληροφορείται την αλήθεια.⁴² Βασική προϋπόθεση είναι οι ψευδείς αυτές παραστάσεις να αποτέλεσαν την παραγωγό αιτία της παραπλάνησης του ατόμου που απατάται και ο δράστης πρέπει να ενεργεί με σκοπό να αποκομίσει παράνομο περιουσιακό όφελος. Πρέπει να υφίσταται αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της πλάνης του θύματος και της απατηλής συμπεριφοράς του δράστη και επίσης μεταξύ της πράξης, παράλειψης ή ανοχής του απατηθέντος που οδηγεί σε περιουσιακή διάθεση και της πλάνης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα απάτης στις σύγχρονες οικονομικές συναλλαγές και στο χώρο της οικονομικής εγκληματικότητας αποτελεί η περίπτωση της απάτης μέσω διαδικτύου, η γνωστή περίπτωση «fishing» όπου με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ο δράστης αποσκοπεί στην υποκλοπή εμπιστευτικών πληροφοριών και του αριθμού τραπεζικού λογαριασμού, με την παράσταση ψευδώς ότι το μήνυμα προέρχεται από την τράπεζα.⁴³ Διακεκριμένη κακουργηματική περίπτωση της απάτης είναι εκείνη της παρ. 2 του άρθρου 386 ΠΚ που αφορά την απάτη κατά του Δημοσίου όταν η συνολική ζημία αποτιμάται σε ποσό άνω των 120.000 €.

⁴¹ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 1207.

⁴² Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 1207-1212.

⁴³ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 1238.

Παραμεφρές είναι το αδίκημα της απάτης με υπολογιστή όπως ορίζεται στη διάταξη 386Α ΠΚ, όπου ο δράστης με σκοπό να προσπορίσει παράνομο περιουσιακό όφελος βλάπτει ξένη περιουσία με την επιρροή των στοιχείων ενός υπολογιστή, δηλαδή με την επέμβασή του κατά τον προγραμματισμό του ηλεκτρονικού συστήματος και την επεξεργασία των δεδομένων. Το αδίκημα αυτό μπορεί να τελεστεί με τους εξής τρόπους α) με την εσφαλμένη διαμόρφωση του προγράμματος του υπολογιστή, β) με την παρέμβαση στη λειτουργία του προγράμματος ή στο σύστημα του υπολογιστή χωρίς να υφίσταται αντίστοιχο δικαίωμα, γ) με τη χρήση ελλিপών ή εσφαλμένων δεδομένων, δ) με την εισαγωγή, διαγραφή ή αλλαγή δεδομένων του υπολογιστή χωρίς νόμιμο δικαίωμα και ε) με την αξιοποίηση λογισμικού που αφορά τη μεταφορά χρημάτων χωρίς να υπάρχει το αντίστοιχο δικαίωμα. Ο νομοθέτης στη συγκεκριμένη διάταξη επιχειρεί να προστατεύσει από περιπτώσεις δραστών που χρησιμοποιούν σύγχρονα μέσα ηλεκτρονικής εγκληματικότητας, η οποία γνωρίζει ιδιαίτερη άνθηση λόγω της αλματώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας.⁴⁴ Μάλιστα υπάρχει και η ιδιαίτερα διακεκριμένη απάτη με υπολογιστή όταν στρέφεται κατά του νομικού προσώπου του δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και η ζημία που προκαλείται υπερβαίνει το ποσό των 120.000 €.

Νέα εισαγωγή οικονομικού εγκλήματος στον ποινικό κώδικα αποτελεί η διάταξη του αρ. 386Β ΠΚ για την απάτη σχετικά με τις επιχορηγήσεις, η οποία αφορά την ανακριβή δήλωση του δράστη κατά την υποβολή αίτησης για λήψη επιχορήγησης από το κράτος και τους κρατικούς φορείς.

Άλλο σημαντικό και σύγχρονο οικονομικό έγκλημα αποτελεί η απιστία που προβλέπεται στη διάταξη 390 ΠΚ και το οποίο προστατεύει την περιουσία. Ειδικότερα δράστης είναι πρόσωπο που βάσει νόμου ή δικαιοπραξίας έχει τη διαχείριση ή την επιμέλεια της περιουσίας του ατόμου που ζημιώνεται και με πρόθεση να προκαλέσει βέβαιη ζημία στην περιουσία του παραβαίνει τους κανόνες επιμελούς διαχείρισής της καταχρώμενος της εξουσίας που έχει. Μάλιστα σε περίπτωση που η ζημία υπερβαίνει το ποσό των 120.000€ ή στρέφεται κατά του Δημοσίου πληρείται η αντικειμενική υπόσταση της κακουργηματικής απιστίας των παρ. 1β και 32 του άρ. 390ΠΚ. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την κρατούσα άποψη στη θεωρία και στη νομολογία για την ερμηνεία του αδικήματος της απιστίας δεν ακολουθείται η «θεωρία της αθέτησης της πίστεως» αλλά η

⁴⁴ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 154.

«θεωρία της κατάχρησης» σύμφωνα με την οποία για να θεμελιωθεί απιστία θα πρέπει να αφορά διαχειριστικές πράξεις που έχουν εξωτερικό και αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα και συνιστούν κατάχρηση της αντιπροσωπευτικής διαχειριστικής εξουσίας.⁴⁵

Στο άρ. 395 ΠΚ προβλέπεται το οικονομικό έγκλημα της παρακώλυσης συναγωνισμού που αποσκοπεί να αποτρέψει τις συμπράξεις επιχειρήσεων οι οποίες με συμφωνίες, βία, απειλές, δώρα και υποσχέσεις επιχειρούν να παρακωλύουν το συναγωνισμό και τη συμμετοχή ατόμων σε προκηρύξεις δημοσίων έργων, σε προμήθειες του Δημοσίου, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή κατά την παρ. 2 τη συμμετοχή σε δημόσιους πλειστηριασμούς.

Στο άρθρο 396 παρ 1 και 2 ΠΚ τυποποιείται η δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα που είχε εισαχθεί ως ειδικό ποινικό αδίκημα με το αρ. 5 του Ν. 3560/2007 (Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης ποινικού δικαίου για τη διαφθορά και του Πρόσθετου σε αυτή Πρωτοκόλλου) για την προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού και των συναλλαγών.⁴⁶ Το οικονομικό αυτό αδίκημα δεν ανήκει στην κατηγορία των εγκλημάτων που σχετίζονται με την υπηρεσία αλλά στο εικοστό τρίτο κεφάλαιο που αφορά τα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών και συγκεκριμένα την περιουσία. Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινιστεί ότι υπάρχει η άποψη ότι το έννομο αγαθό που προστατεύεται έχει «υβριδικό» χαρακτήρα καθώς από τη μία φυλάσσεται η υγιής σχέση εργαζόμενου και εργοδότη και από την άλλη εξασφαλίζεται η ομαλή ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας.⁴⁷ Στην προκειμένη περίπτωση το έγκλημα τελείται από άτομο που εργάζεται ή παρέχει τις υπηρεσίες του στον ιδιωτικό τομέα και κατά την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, δηλαδή αυτής που διενεργείται με σκοπό το κέρδος, όπως είναι η εμπορία αγαθών ή η παροχή υπηρεσιών, ζητεί ή λαμβάνει οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα κατά παράβαση των καθηκόντων του και με αυτόν τον τρόπο πλήττει το αχρημάτιστο της παροχής υπηρεσιών και την ορθή λειτουργία της υπηρεσίας.

Τέλος, ένα παλιό αλλά και σύγχρονο οικονομικό έγκλημα είναι το αδίκημα της τοκογλυφίας του άρθρου 404 ΠΚ καθώς ο δράστης εκμεταλλεύεται την οικονομική ή πνευματική αδυναμία του θύματος σε πιστωτικές δικαιопραξίες (πώληση με πίστωση τιμήματος ή παρακράτηση κυριότητας, μίσθωση, εκχώρηση και παίρνει περιουσιακά ωφέληματα τα

⁴⁵ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 174.

⁴⁶ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 1280.

⁴⁷ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 269.

οποία είναι δυσανάλογα με την παροχή ή το ποσοστό τόκου που ζητά είναι καθ' υπέρβαση του νόμιμου ορίου.⁴⁸

1.2.3. Λοιπά εγκλήματα

Οικονομικό αδίκημα αποτελεί η διάταξη του αρ. 159 ΠΚ για τη δωροληψία πολιτικών προσώπων που αφορά στα εγκλήματα κατά των πολιτειακών οργάνων και συναντάται στο τέταρτο κεφάλαιο του ποινικού κώδικα. Για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης απαιτείται α) η ιδιότητα του Πρωθυπουργού, μέλους της Κυβέρνησης, Υφυπουργού, περιφερειάρχη, δημάρχου, μέλους περιφερειακού ή δημοτικού συμβουλίου ΟΤΑ στο πρόσωπο του δράστη, β) απαίτηση ή λήψη οποιασδήποτε φύσης αθέμιτου ωφελήματος ή αποδοχή της υπόσχεσης παροχής τέτοιου ωφελήματος, γ) άμεσα ή μέσω τρίτου, δ) για τον εαυτό του ή για άλλον, ε) ως αντάλλαγμα για ενέργειά του ή παράλειψη μελλοντική ή ήδη τελειωμένη στ) που ανάγεται στην εκτέλεση των καθηκόντων του. Μάλιστα με τις ίδιες ποινές τιμωρείται το μέλος της Βουλής, των συμβουλίων τοπικής αυτοδιοίκησης και των επιτροπών τους (παρ. 2 και 3) ενώ στο αρ. 159Α ΠΚ ορίζεται το οικονομικό έγκλημα της δωροδοκίας πολιτικών προσώπων με τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν και ανωτέρω.

Άλλο έγκλημα διαφθοράς που αφορά τους δικαστικούς λειτουργούς τυποποιείται στο πέμπτο κεφάλαιο του ποινικού κώδικα και συγκεκριμένα στη διάταξη του άρθρου 167Α ΠΚ. Αφορά την αθέμιτη επιρροή σε πράξη δικαιοδοτικής φύσης, που ανάγεται δηλαδή στα καθήκοντα των δικαστικών λειτουργών ή σε παράλειψη νόμιμης πράξης ή σε ευνοϊκή ή μη μεταχείριση διαδίκου.

Μία ιδιόζουσα κατηγορία αποτελεί το οικονομικό έγκλημα της εγκληματικής οργάνωσης ΠΚ 187 με το οποίο προστατεύεται το έννομο αγαθό της δημόσιας τάξης που τίθεται σε κίνδυνο. Οι εγκληματικές οργανώσεις προβαίνουν στην τέλεση κακουργημάτων και ιδίως αυτών που χρησιμοποιούν σύγχρονα τεχνολογικά μέσα και στην ουσία λειτουργούν με γνώμονα το κέρδος, παρά το γεγονός ότι ο ποινικός κώδικας δεν προσθέτει τον σκοπό του περιουσιακού οφέλους στο γράμμα της συγκεκριμένης διάταξης.⁴⁹ Ωστόσο με βάση τα διεθνή νομοθετήματα και τα κείμενα της ΕΕ η επιδίωξη οικονομικού οφέλους είναι ένα από

⁴⁸ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 1290.

⁴⁹ Συλίκος Γ., Οικονομικά εγκλήματα - Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, τόμ. 1, Αθήνα Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2021, σελ. 18.

τα βασικά χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος και για τον λόγο αυτό η εγκληματική οργάνωση εντάσσεται στα οικονομικά αδικήματα της σύγχρονης κοινωνίας.

Ξεχωριστό επίσης οικονομικό αδίκημα αποτελεί το έγκλημα της διάταξης του άρθρου 207 ΠΚ για την παραχάραξη νομίσματος που τυποποιείται στο ένατο κεφάλαιο και σχετίζεται με την παραποίηση ή τη νόθευση νομίσματος και την κυκλοφορία του ως γνήσιο.

Τέλος στο δέκατο κεφάλαιο του ΠΚ που αφορά τα εγκλήματα σχετικά με τα υπομνήματα συναντάται το οικονομικό αδίκημα της πλαστογραφίας, στο άρθρο 216 ΠΚ. Ο δράστης κατασκευάζει εξ αρχής ένα πλαστό έγγραφο ή νοθεύει, αλλοιώνει ένα γνήσιο έγγραφο ή χρησιμοποιεί αυτό το πλαστό με σκοπό να παραπλανήσει κάποιο άτομο για γεγονός που έχει έννομες συνέπειες. Επίσης οι κακουργηματικής μορφής πλαστογραφίας που στοιχειοθετούνται όταν το όφελος ή η ζημία υπερβαίνει το ποσό των 120.000 € ή όταν στρέφονται κατά του Δημοσίου με το ίδιο ποσό ζημίας. Με την εν λόγω ποινική διάταξη προστατεύεται το έννομο αγαθό της δημόσιας πίστης στα υπομνήματα και της ασφάλειας των εγγραφών συναλλαγών.⁵⁰

1.3. Διεθνής και εθνική προσέγγιση για τα οικονομικά εγκλήματα: στρατηγικές και μέτρα αποτροπής.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η ενοποίηση των κρατών μελών στο επίπεδο της ΕΕ είχαν σαν επακόλουθο την άνθιση της οικονομίας με το άνοιγμα της αγοράς αλλά και τη διεθνοποίηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ωστόσο η εξέλιξη αυτή οδήγησε στην αύξηση του φαινομένου της οικονομικής εγκληματικότητας και στην εμφάνιση νέων μορφών διαφθοράς με διεθνή πλέον διάσταση. Οι πράξεις διαφθοράς δημοσίων λειτουργών ή ιδιωτών και επιχειρήσεων διαμορφώνουν την οικονομική εγκληματικότητα της εκάστοτε χώρας και επηρεάζουν το οικονομικό σύστημα και την αντεγκληματική πολιτική που ακολουθείται. Για το λόγο αυτό δημιουργήθηκαν οι παγκόσμιοι δείκτες διαφθοράς που φανερώνουν το ποσοστό αντίστοιχης εγκληματικότητας που επικρατεί σε κάθε χώρα. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4622/2019 για το επιτελικό κράτος, ο μη κυβερνητικός οργανισμός της Διεθνούς Διαφάνειας συντάσσει κάθε χρόνο και δημοσιεύει

⁵⁰ Ό.π. υποσημείωση 28, σελ. 557.

τον Δείκτη Αντίληψης για τη Διαφθορά (Corruption Perceptions Index – CPI) και σύμφωνα με αυτόν κάθε πράξη κατάχρησης εξουσίας με σκοπό την αποκόμιση προσωπικού κέρδους αποτελεί διαφθορά. Η εσωτερική νομοθεσία των κρατών και διεθνείς οργανισμοί που συστάθηκαν για την πρόληψη και καταπολέμηση των εγκλημάτων της διαφθοράς επιχείρησαν και συνεχίζουν διαρκώς να επιχειρούν να ποινικοποιούν συμπεριφορές που προσβάλουν έννομα αγαθά του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου που προέρχονται από άτομα τα οποία εκμεταλλεύονται την κοινωνική τους θέση ή έχουν τη βοήθεια του κρατικού μηχανισμού. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο και στο πλαίσιο πρόληψης της διαφθοράς στο άρθρο 83 της ΣΛΕΕ περιγράφεται το φαινόμενο αυτό και ορίζεται ότι το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο της ΕΕ μπορούν να θεσπίζουν κανόνες που θα ποινικοποιούν πράξεις διαφθοράς.⁵¹

Έτσι αρχικά υπογράφηκε το 1997 η Σύμβαση του ΟΟΣΑ για την καταπολέμηση της ενεργητικής δωροδοκίας αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών σε διεθνείς συναλλαγές η οποία ψηφίστηκε το 1999. Ακολούθησε η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαφθορά το 1999 που αφορούσε εκτός από την ενεργητική δωροδοκία και την παθητική αλλά και την εμπορία επιρροής. Τέλος διακρίνεται η Σύμβαση του ΟΗΕ για τη διαφθορά (UNCAC) το 2005. Με τη Σύμβαση του ΟΟΣΑ που έχει περιορισμένο εύρος και σχετίζεται με την ενεργητική δωροδοκία των δημοσίων υπαλλήλων πρωταρχικός σκοπός ήταν να προστατευθεί ο διεθνής επιχειρηματικός ανταγωνισμός και όχι να επιβληθεί η προστασία της αλλοδαπής δημόσιας υπηρεσίας.⁵² Βέβαια στην Ελλάδα υιοθετήθηκε διεύρυνση του αξιοποιήσιμου και για την άδικη και παράνομη πράξη της παθητικής δωροδοκίας η οποία κυρώθηκε με το Ν. 2802/2000.⁵³ Αντίθετα η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης αφορά τη διαφθορά των υπαλλήλων του ιδιωτικού τομέα και προτρέπει τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν μέτρα και να σχεδιάσουν πολιτικές που θα ποινικοποιούν αυτές τις παραβατικές συμπεριφορές.⁵⁴ Η Σύμβαση του ΟΗΕ στη συνέχεια υιοθέτησε τις ρυθμίσεις των προηγούμενων συμβάσεων και όρισε ότι εξαρτάται από το κάθε κράτος μέλος αν θα ακολουθήσει τις ίδιες ρυθμίσεις και επιπλέον έγινε αναφορά στα αδικήματα της υπεξαίρεσης στην υπηρεσία και στην εμπορευματοποίηση επιρροής.⁵⁵ Ενώ η διεύρυνση του

⁵¹ Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 82.

⁵² Ο.π. υποσημείωση 4, σελ. 679.

⁵³ Ο.π. 4, σελ. 710.

⁵⁴ Συμμεωνίδου – Καστανίδου, Ε., Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: Νεότερες εξελίξεις στην ΕΕ, Ποινική Δικαιοσύνη 2012, σελ. 39.

⁵⁵ Ο.π. υποσημείωση 54, σελ. 39.

όρου της διαφθοράς και η εμφάνισή της και στον ιδιωτικό τομέα έγινε από την ομάδα κρατών κατά της διαφθοράς (Group of States Against Corruption – GRECO) που όρισε ότι στο φαινόμενο της διαφθοράς υπάγεται κάθε αθέμιτη λήψη ή καταβολή από άτομα με συγκεκριμένες αρμοδιότητες στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα που γίνεται κατά παράβαση των καθηκόντων τους και προκειμένου να λάβουν μη οφειλόμενα οφέλη. Μάλιστα η συγκεκριμένη υπηρεσία εποπτεύει τα κράτη μέλη σχετικά με τη συμμόρφωσή τους προς τα ενωσιακά πρότυπα και γίνονται αξιολογήσεις των χωρών ώστε να διαπιστωθούν ενδεχόμενες αδυναμίες της εσωτερικής έννομης τάξης⁵⁶.

Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε και ο ορισμός που δόθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο άρθρο 2 της Σύμβασης κατά της διαφθοράς που όρισε ότι διαφθορά αποτελεί « κάθε επιδίωξη, προσφορά, παροχή ή αποδοχή, ευθέως ή πλαγίως, μιας παράνομης προμήθειας ή άλλου μη οφειλόμενου οφέλους η οποία επηρεάζει την ομαλή άσκηση ενός λειτουργήματος ή την αναμενόμενη συμπεριφορά εκείνου που ωφελείται την παράνομη προμήθεια ή το μη οφειλόμενο όφελος ή την υπόσχεση ενός τέτοιου μη οφειλόμενου οφέλους».⁵⁷ Τέλος στο πλαίσιο της αντεγκληματικής πολιτικής που ασκεί η ΕΕ δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) η οποία είναι αρμόδια για διερεύνηση και αντιμετώπιση περιστατικών απάτης εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ και διαφθοράς. Για τον λόγο αυτό εξάλλου εκδόθηκε η Οδηγία 2017/1371 της ΕΕ σχετικά με την καταπολέμηση της απάτης εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ που ενσωματώθηκε στην εσωτερική μας έννομη τάξη με το Ν. 4689/2020 και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα σε διατάξεις του νέου ελληνικού ποινικού δικαίου που προστατεύουν τη δημόσια περιουσία να υπαχθούν και να εξομοιωθούν με αυτές και οι περιπτώσεις προσβολής της περιουσίας της ΕΕ. Τέλος ειδική μνεία πρέπει να γίνει στα υπερεθνικά όργανα της Eurojust, η οποία ιδρύθηκε με την απόφαση 2002/187/ΔΕΥ του Συμβουλίου της ΕΕ προς υποστήριξη της δράσης και ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των εθνικών διωκτικών αρχών σε υποθέσεις διασυνοριακού και εθνικού οικονομικού εγκλήματος, καθώς και του Ευρωπαϊκού Εισαγγελέα που έχει αρμοδιότητα πρωτίστως σε υποθέσεις απάτης κατά των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ. Ενώ σημαντική είναι η συμβολή της Ομάδας Χρηματοπιστωτικής Δράσης (Financial Action Task Force - FATF) που συνιστά

⁵⁶ Ο.π. υποσημείωση 3, σελ. 172,173.

⁵⁷ Μαντζούφας, Π., Ο λόγος περί διαφθοράς και η ποινική ευθύνη των υπουργών - constitutionalism.gr, 2011.

άτυπη διακυβερνητική επιτροπή και ανεξάρτητη ομάδα δράσης που ιδρύθηκε το 1989 στο Παρίσι.

Σε εθνικό θεσμικό πλαίσιο, με το αρ. 21 του Ν. 3943/2011, εισήχθη αρχικά ο θεσμός του εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος, για την έρευνα και την ποινική δίωξη των οικονομικών εγκλημάτων που τελούνται σε βάρος του Δημοσίου και βλάπτουν σοβαρά την εθνική οικονομία, ο εισαγγελέας διαφθοράς που καταργήθηκε με τον Ν. 4745/2020 και ο εισαγγελέας ειδικών καθηκόντων. Το Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (ΣΔΟΕ) που συστάθηκε στο 1997, υπάγεται στο Υπουργείο Οικονομικών και επιθεωρείται από τον εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος είναι ένα άλλο όργανο. Είναι αρμόδιο για την πρόληψη και καταπολέμηση των οικονομικών εγκλημάτων, αδικημάτων απάτης και διαφθοράς, την αντιμετώπιση παράνομων επιδοτήσεων ή χορηγιών. Καθοριστικός είναι ο ρόλος της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας (ΕΑΔ) που έκανε την εμφάνισή της το 2019 με το αρ. 82 του Ν. 4622/2019 για το επιτελικό κράτος σε εναρμόνιση με τις ενωσιακές ρυθμίσεις προκειμένου να ενισχυθεί το πνεύμα εθνικής συνοχής μέσα από τη διενέργεια ελέγχων και ερευνών για φαινόμενα διαφθοράς και κακοδιαχείρισης. Η ανεξάρτητη αυτή αρχή απολαμβάνει λειτουργικής ανεξαρτησίας και διοικητικής και οικονομικής αυτονομίας, είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή του εθνικού στρατηγικού σχεδίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς (NACAP) και μεριμνά για την αποτελεσματικότητα των δράσεων για την ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Σε γενικές γραμμές αυτό που προκύπτει από τις εξελίξεις της διεθνούς νομοθεσίας είναι ότι προάγεται η υποχρέωση των κρατών που υπέγραψαν τα εν λόγω διεθνή κείμενα και τα ενσωμάτωσαν στο εσωτερικό της νομοθεσίας τους να καταπολεμήσουν το φαινόμενο της οικονομικής εγκληματικότητας της διαφθοράς με τα μέσα που διαθέτει ο κλάδος του ποινικού δικαίου στον εθνικό δημόσιο τομέα του εκάστοτε κράτους.⁵⁸

⁵⁸ Ο.π. υποσημείωση 4, σελ. 643.

2. Η εξέλιξη του οικονομικού εγκλήματος στον προηγούμενο και τον νέο ποινικό κώδικα

2.1. Ο ελληνικός ποινικός κώδικας – ιστορική αναδρομή

Απαραίτητη προϋπόθεση λειτουργίας κάθε ευνομούμενης πολιτείας είναι η ύπαρξη κανόνων δικαίου που διέπουν τις σχέσεις των κοινωνιών μεταξύ τους, τη σχέση της κοινωνίας με το κράτος και εν γένει την εσωτερική και εξωτερική διάρθρωση του κράτους δικαίου. Βασικό συστατικό της έννομης τάξης αποτελεί το ποινικό δίκαιο το οποίο ρυθμίζει και ασχολείται με το έγκλημα και συγκεκριμένα αποτελεί τον κλάδο δικαίου που ορίζει τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται προκειμένου η πολιτεία να επιβάλει ποινικές κυρώσεις σε συγκεκριμένες πράξεις που χαρακτηρίζονται από τον νόμο ως παράνομες.⁵⁹ Πρόκειται για ένα σύνολο κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ κράτους και πολιτών οι οποίες έχουν χαρακτήρα υπεροχής και υποταγής και μάλιστα φορέας αυτής της ποινικής εξουσίας είναι η πολιτεία η οποία αποφασίζει για τα δύο βασικά στοιχεία του ποινικού δικαίου, το έγκλημα και την ποινή. Απώτερος σκοπός του ποινικού δικαίου και των κανόνων που θεσπίζονται είναι να προστατευθούν θεμελιώδεις αξίες και έννομα αγαθά της κοινωνίας προκειμένου να εξασφαλισθεί η εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής έννομης τάξης αλλά και να διαφυλαχθούν οι ατομικές ελευθερίες των πολιτών οι οποίες συχνά γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης και κατάχρησης από το κράτος.⁶⁰ Ο Έλληνας ποινικός νομοθέτης με γνώμονα τις βασικές αξίες του ποινικού δικαίου για την ποινή προβαίνει σε νομοθέτηση και κωδικοποίηση ποινικών νόμων με βάση την αρχή της αναλογικότητας και της επικουρικότητας. Σύμφωνα με την συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας η ποινή πρέπει να είναι αναγκαία, κατάλληλη και υπό στενή έννοια ανάλογη με τον επιδιωκόμενο σκοπό και βάσει της αρχής της επικουρικότητας δεν επιβάλλεται ποινή αν η προστασία από το έγκλημα μπορεί να επιτευχθεί με άλλο ηπιότερο μέσο.

Αναφορικά με την ποινική νομοθεσία και τον ελληνικό ποινικό κώδικα το πρώτο κείμενο του νεοελληνικού κράτους που δημιουργήθηκε ήταν το «Απάνθισμα των Εγκληματικών» το έτος 1824 με τις μετέπειτα προσθήκες στο Σύνταγμα του 1827 που αφορούσαν την

⁵⁹ Μυλωνόπουλος, Χ., Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος Ι, Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 2.

⁶⁰ Ο.π. υποσημείωση 59, σελ. 7.

απαγόρευση δίωξης ή φυλάκισης. Σύμφωνα με τους θεωρητικούς το ποινικό κείμενο αυτό ήταν ιδιαίτερα προοδευτικό για τα δεδομένα της εποχής του και αποτύπωνε με ρεαλισμό τα χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας, παρά την επιρροή του από τη γαλλική επανάσταση.⁶¹ Ακολούθησε ο Ποινικός Νόμος του 1834, έργο του Γερμανού Georg Ludwig v. Maurer του οποίου σκοπός ήταν να εναρμονιστούν οι αρχές του Διαφωτισμού και η θεωρία της γενικής πρόληψης του Feuerbach και να απαλειφθούν οι απαρχαιωμένες ποινές του Μεσαίωνα.⁶² Εδώ για πρώτη φορά διατυπώνεται ρητώς η θεμελιώδης αρχή του ποινικού δικαίου που αφορά την απαγόρευση ποινής και την ανυπαρξία εγκλήματος εάν δεν υπάρχει αντίστοιχος νόμος που να το ορίζει. Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα ο Ποινικός Νόμος αντικαταστάθηκε από τον Ποινικό Κώδικα με τον Ν. 1492/1950 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου του 1951. Για την προετοιμασία του ποινικού κώδικα προηγήθηκαν αρκετά χρόνια προεργασίας, περίπου είκοσι και κατατέθηκαν τέσσερα διαφορετικά σχέδια νόμου πριν αυτός πάρει την τελική του μορφή.

Ειδικότερα μετά το τέλος της φεουδαρχίας εμφανίστηκε η αστική τάξη η οποία κατείχε την εξουσία και η δημιουργία ενός νέου ποινικού κώδικα ήταν επιτακτική ανάγκη λόγω των κοινωνικο - οικονομικών μεταβολών που επήλθαν. Το 1911 συστήθηκε επιτροπή για την υποβολή του σχεδίου νόμου αλλά λόγω του παγκόσμιου πολέμου, της μικρασιατικής καταστροφής και των αναταράξεων στην ελληνική κοινωνία το έργο της δεν ολοκληρώθηκε αλλά ακολούθησαν άλλες επιτροπές που ετοίμασαν διαφορετικά σχέδια και αυτό που τελικά επικράτησε ήταν το τελευταίο το οποίο επιμελήθηκε ο Νικόλαος Χωραφάς.⁶³ Το σχέδιο αυτό το οποίο ολοκληρώθηκε το 1935, δημοσιεύθηκε το 1937, υποβλήθηκε από τον αρμόδιο Υπουργό το 1939 σε νέα μορφή, η επεξεργασία της οποίας διεκόπη λόγω του πολέμου του 1940 και τελικά πήρε την τελική του μορφή το 1948 με εισηγητή τον Νικόλαο Χωραφά. Κατά τον ίδιο ο ποινικός κώδικας επιδιώκει «να διαπλάσει πρόσφορο όργανον καταπολεμήσεως του εγκλήματος χωρίς όμως και να επιστρέψει δι' άλλης οδού εις τα συστήματα του αστυνομικού κράτους».⁶⁴

Δημιουργήθηκε έτσι ένας ποινικός κώδικας που προσαρμόστηκε στην εποχή του και στις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες και εισήγαγε εγκλήματα και ποινές που έδωσαν λύση στα καίρια προβλήματα της κοινωνίας της εποχής εκείνης και βελτίωσαν την ομαλή λειτουργία

⁶¹ Μανωλεδάκης, Ι., Ποινικό Δίκαιο, 7^η έκδ., Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2005, σελ. 117.

⁶² Ο.π. υποσημείωση 59, σελ. 25.

⁶³ Ο.π. υποσημείωση 61, σελ. 118,119.

⁶⁴ Ο.π. υποσημείωση 59, σελ. 25.

του κράτους δικαίου. Ωστόσο από το 1911 μέχρι το 1948 που ήταν η χρονική περίοδος που χρειάστηκε προκειμένου να καταρτιστεί ο ποινικός κώδικας μεσολάβησαν αρκετά σοβαρά κοινωνικά προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας αλλά και της διεθνούς πραγματικότητας. Ο ελληνικός λαός αγωνιζόταν για την εθνική απελευθέρωση και ανεξαρτησία ενώ το γερμανικό κράτος και άλλες ευρωπαϊκές χώρες μάχονταν για επέκταση της εδαφικής τους κυριαρχίας. Όλα τα ανωτέρω είχαν σαν επακόλουθο ο ελληνικός ποινικός κώδικας του 1950 να επηρεαστεί σε σημαντικό βαθμό από τον αντίστοιχο γερμανικό και μάλιστα κάποιες φορές να γίνει αντιγραφή διατάξεων που δεν ταίριαζαν στην ελληνική πραγματικότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα άρθρα 316-321 του ποινικού κώδικα που αφορούσαν τη μονομαχία, θεσμός ο οποίος δεν εμφανίστηκε ποτέ στη χώρα μας και συνεπώς ήταν περιττή η κωδικοποίησή του.⁶⁵ Αν και ήταν κείμενο φιλελεύθερο παρουσίαζε αρκετές ελλείψεις σε κάποια βασικά ζητήματα που ήταν κυρίως πρακτικά, όπως ήταν το θέμα της επιμέτρησης της ποινής ενώ έδινε περισσότερη βάση στη δογματική διάσταση του αδίκου.⁶⁶ Μεσολάβησαν αρκετά χρόνια προκειμένου να καλυφθεί αυτό το κενό το οποίο μέχρι τότε επιχειρούσε η νομολογία να επιλύσει και έτσι ξεκίνησαν να γίνονται κάποιες σοβαρές τροποποιήσεις του κώδικα και να προστατεύονται τα έννομα αγαθά τα οποία ταίριαζαν στην ελληνική πραγματικότητα. Λόγος γίνεται, για παράδειγμα, για την αντικατάσταση των εγκλημάτων κατά των ηθών με τον ρεαλιστικό όρο «εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής», όπως και η κατάργηση διατάξεων που απαγόρευαν την μετατροπή των στερητικών της ελευθερίας ποινών σε χρηματικές ποινές.⁶⁷

Οι πιο σημαντικές αλλαγές όμως επήλθαν με τον Ν. 2172/1999 που αφορά τα οικονομικά εγκλήματα και με τον Ν.2928/2001 που αφορούσε το οργανωμένο έγκλημα. Προστέθηκε στα εγκλήματα της απάτης, της υπεξαίρεσης, της απιστίας αλλά και σε άλλα η κακουργηματική μορφή του αντίστοιχου εγκλήματος η οποία στοιχειοθετούνταν με την υπέρβαση του ποσού της ζημίας των 73.000 € ή με την κατ' εξακολούθηση τέλεσή του.

Ακολούθησε μία σειρά από περαιτέρω τροποποιήσεις, η θέσπιση ειδικών νόμων αλλά και η προσθήκη νέων εγκλημάτων. Είναι γεγονός ότι ο κλάδος του ποινικού δικαίου είναι ένα ζωντανό πεδίο της νομικής επιστήμης καθώς αφορά ανθρώπινες σχέσεις, ανθρώπινα πάθη

⁶⁵ Ο.π. υποσημείωση 59, σελ. 119.

⁶⁶ Ο.π. υποσημείωση 59, σελ. 120.

⁶⁷ Ο.π. υποσημείωση 59, σελ. 121.

και διενέξεις και σε κάθε περίπτωση είναι άμεσα συνυφασμένος με την καθημερινότητα και την κοινωνική ζωή. Με αυτή την έννοια είναι λογικό μετά από κάποιο ποινικό νομοθέτημα να δημιουργείται η επιτακτική ανάγκη τροποποίησης του καθώς ο ποινικός νομοθέτης οφείλει να ακολουθεί τον παλμό της κοινωνίας, να αφουγκράζεται τα προβλήματα της και να δίνει σύγχρονες λύσεις που ταιριάζουν και αποσκοπούν στην επίτευξη της κοινωνικής ενότητας και αρμονίας. Όμως αυτό είναι κάτι τελείως διαφορετικό από τη συνεχή δημιουργία νόμων και τροποποιήσεων των ήδη υφιστάμενων με το πρόσχημα ανάγκης προσαρμογής στα εκάστοτε δεδομένα. Αυτό ήταν σαφές ότι θα οδηγούσε σε επικίνδυνα μονοπάτια καθώς παρατηρήθηκαν φαινόμενα πολυνομίας που τις περισσότερες φορές ενέχουν και τον κίνδυνο κακονομίας και την εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων.

Σε αυτή την «παγίδα» κινδύνεψε να βρεθεί και ο συγκεκριμένος ποινικός κώδικας και να χαθεί η ενότητα που διακήρυττε ο Χωραφάς στο σχέδιο του το 1948. Ο ποινικός κώδικας του 1950 είχε διαμορφωθεί με γενικό και ειδικό μέρος το οποίο περιείχε 27 κεφάλαια και εκεί τυποποιούνταν εγκλήματα κατά της ζωής, σχετικά με το νόμισμα, κατά της τιμής, σχετικά με την υπηρεσία, κατά της ιδιοκτησίας κ.α. Στον ποινικό κώδικα αποτυπώθηκαν βασικές αρχές του ποινικού δικαίου σχετικά με την ποινή. Ανάμεσα σε διάφορες θεωρίες περί ποινής, όπως αυτή της ανταποδοτικής θεωρίας ή της ενωτικής θεωρίας αυτή που επικράτησε ήταν η θεωρία της γενικής και ειδικής πρόληψης και ο ποινικός κώδικας υιοθέτησε το δυαδικό σύστημα με την έννοια ότι αποσκοπεί στην ειδική πρόληψη και στην εξατομικευμένη ποινική μεταχείριση του δράστη αλλά δέχεται και συμπληρωματικά της ποινής μέτρα ασφαλείας (φύλαξη ακαταλόγιστων εγκληματιών, δήμευση των επικίνδυνων μέσων και προϊόντων του εγκλήματος, επιβολή αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων).⁶⁸ Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι ο παλαιός κώδικας προέβλεπε τη θανατική ποινή μέχρι το 1979 για τα κοινά εγκλήματα η οποία αντικαταστάθηκε κατόπιν με την ποινή της ισόβιας κάθειρξης και μέχρι το 2004 για τα εγκλήματα κατά του κράτους. Επίσης στο κείμενο του ποινικού κώδικα κατοχυρώνονται, αμέσως ή εμμέσως, η θεμελιώδης αρχή της νομιμότητας, «ουδέν έγκλημα, ουδεμία ποινή χωρίς νόμο» (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) που είναι συνταγματικώς κατοχυρωμένη στο άρθρο 7 παρ. 1, και ειδικότερα η αρχή ουδεμία ποινή χωρίς γραπτό νόμο, η αρχή της απαγόρευσης της αναλογίας, η απαγόρευση αναδρομικής ισχύος του νόμου *in malam partem*, η απαγόρευση

⁶⁸ Ο.π. υποσημείωση 59, σελ. 42.

αοριστίας, καθώς και η αρχή της ενοχής, η προστασία της αξίας του ανθρώπου, η αρχή της ισότητας, της επιείκειας και του κράτους δικαίου.

2.2. Ο νέος ποινικός κώδικας και τα οικονομικά εγκλήματα

Πέρασε πάνω από μισός αιώνας από τη θέση σε ισχύ του ποινικού κώδικα του 1950 και τις πολλαπλές τροποποιήσεις που τον συνόδευσαν μέχρι τη λήψη της απόφασης θέσπισης ενός νέου ενιαίου ποινικού κειμένου που θα ανταποκρίνεται στη σύγχρονη πραγματικότητα και τις νέες μορφές εγκληματικότητας. Οι μεταρρυθμίσεις του προηγούμενου κώδικα εκτός από πολυάριθμες και διάσπαρτες παντού χαρακτηρίζονταν από προχειρότητα και αποσπασματικότητα.⁶⁹ Επίσης τέθηκε το θέμα προσαρμογής στις διεθνείς υποχρεώσεις της χώρας μας οι οποίες συνεχώς αυξάνονταν και άλλαζαν μορφή λόγω των νέων εκφάνσεων εγκληματικότητας. Μεταξύ άλλων και τα οικονομικού περιεχομένου ή αντικρίσματος υπήρξαν αντικείμενο των νέων ρυθμίσεων και προσαρμογής στα δεδομένα του εικοστού πρώτου αιώνα.

Οι μεταρρυθμιστικές εργασίες κατέληξαν τελικά στην ψήφιση και θέση σε ισχύ με τον Ν. 4619/ 2019, του νέου ποινικού κώδικα, ο οποίος επέφερε αρκετές αλλαγές και στο πεδίο των οικονομικών εγκλημάτων, καθώς κατήργησε διατάξεις και αποποινικοποίησε συμπεριφορές που δεν έχρηζαν πλέον ποινικής τυποποίησης, μετέβαλε το σύστημα των ποινών προκειμένου οι ποινικές κυρώσεις να είναι πιο δίκαιες και αναλογικές και να ανταποκρίνονται στη σημερινή εποχή, όρισε με περισσότερη σαφήνεια διατάξεις που διακρίνονταν από στοιχεία αοριστίας και αποκατέστησε την αρχή της αναλογικότητας η οποία είχε αλλοιωθεί σε κάποιες περιπτώσεις λόγω του πλήθους των μεταρρυθμίσεων. Το σχέδιο νόμου που υποβλήθηκε από τον Υπουργό Ν. Παρασκευόπουλο και την επιτροπή του Χριστόφορου Αργυρόπουλου ακολούθησε το σχέδιο της προηγούμενης επιτροπής Μανωλεδάκη/Συμεωνίδου-Καστανίδου, ενώ βάση του παρέμεινε εν μέρει ο προϋπάρχων ποινικός κώδικας καθώς δεν μετεβλήθη η αρίθμηση των άρθρων, ούτε η βασική ταξινόμηση των κατηγοριών των εγκλημάτων στο ειδικό μέρος. Η τεχνολογική πρόοδος, οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις, οι νεοφανείς μορφές παραβατικής συμπεριφοράς, τα εγκλήματα μέσω του διαδικτύου φανέρωναν ότι πρέπει να επέλθει μία σημαντική αλλαγή ώστε να διατηρηθούν οι βασικές αρχές του φιλελεύθερου ποινικού δικαίου αλλά

⁶⁹ Ο.π. υποσημείωση 61, σελ. 124.

παράλληλα να αντιμετωπιστεί πιο δραστικά και πιο δίκαια το έγκλημα. Ωστόσο ο νέος ποινικός κώδικας έχει ήδη υποστεί αρκετές τροποποιήσεις μέχρι σήμερα, ιδίως με τους Ν. 4637/2019, 4855/2021, 4947/2022, 5039/2023 και 5090/2024.

2.3. Περιεχόμενο των νομοθετικών μεταβολών στον νέο ποινικό κώδικα

2.3.1. Μεταβολές στο γενικό μέρος του ΠΚ

Όσον αφορά τις επιμέρους αλλαγές που επέφερε ο νέος ποινικός κώδικας στο πεδίο των οικονομικών εγκλημάτων πρώτα θα αναφερθούν αυτές που αφορούν το γενικό μέρος του ποινικού δικαίου και αυτομάτως επηρεάζουν την αντιμετώπιση και των οικονομικών αδικημάτων. Στο άρθρο 2 ορίζεται με σαφήνεια ότι εφαρμόζεται η ευμενέστερη διάταξη και όχι ο ευμενέστερος νόμος γενικά στο σύνολό του, καταργείται η παράγραφος 3 του άρθρου 5 που αφορούσε την επέκταση της αρχής της εδαφικότητας σε πράξη που τελείται μέσω του διαδικτύου, καταργείται το κατά συνήθεια τελούμενο έγκλημα ως διακεκριμένη μορφή αξιόποινης πράξης και στα μη γνήσια εγκλήματα παράλειψης προσφέρεται στο δικαστή η δυνατότητα να επιβάλει μειωμένη ποινή καθώς διαπιστώνεται ότι η παράλειψη μπορεί να έχει μικρότερη απαξία από την πράξη κάποιες φορές. Επιπροσθέτως καταργούνται τα πταίσματα.

Σημαντική τροποποίηση επήλθε στο σύστημα των ποινικών κυρώσεων και συγκεκριμένα προστέθηκε στις κύριες ποινές, τις στερητικές της ελευθερίας και τις χρηματικές η παροχή κοινωφελούς εργασίας, μειώθηκε το ανώτερο όριο πρόσκαιρης κάθειρξης σε δέκα πέντε έτη, το οποίο όμως επανήλθε με τον Ν. 5090/2024 στα είκοσι έτη, ενώ η ισόβια κάθειρξη προβλέπεται πλέον μόνο για τα σοβαρότατα εγκλήματα όπως είναι η ανθρωποκτονία από πρόθεση και η εσχάτη προδοσία. Επίσης εκσυγχρονίστηκε η διάταξη για την αναστολή εκτέλεσης της ποινής, καταργήθηκε η μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινή σε χρηματική (για να επανέλθει όμως με τον Ν. 5090/2024), ενώ αναβαθμίστηκε συνολικά ο θεσμός της επιμέτρησης της ποινής. Μάλιστα κατά την επιμέτρηση της χρηματικής ποινής αξιολογείται πλέον και η προσωπική και οικονομική ζωή του κατηγορούμενου

αποσκοπώντας σε άμβλυνση των οικονομικών ανισοτήτων.⁷⁰ Ακολούθως έγιναν κάποιες αλλαγές στις ελαφρυντικές περιστάσεις, με την αντικατάσταση του όρου «πρότερου έντιμου βίου» με τον όρο «σύννομο» (για να καταργηθεί όμως εκ νέου με τον Ν.5090/2024) και την προσθήκη ενός επιπλέον ελαφρυντικού της μη ευλόγου διάρκειας της δίκης (άρ. 84 παρ. 3 ΠΚ). Τέλος καταργήθηκε η αναχρονιστική διάταξη περί αποστέρησης των πολιτικών δικαιωμάτων, η δήμευση αποτελεί πλέον ξεχωριστή διάταξη ως παρεπόμενη ποινή (ΠΚ 68) και ως μέτρο ασφαλείας (ΠΚ 76), ενώ καταργήθηκαν και τα απαρχαιωμένα μέτρα ασφαλείας της παραπομπής σε κατάσταση εργασίας και της απαγόρευσης διαμονής.

2.3.2. Μεταβολές στα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία

Όσον αφορά το ειδικό μέρος του ποινικού κώδικα και συγκεκριμένα τα οικονομικού σκοπού, περιεχομένου ή αντικρύσματος εγκλήματα οι τροποποιήσεις που επήλθαν ήταν εξίσου σημαντικές. Πιο αναλυτικά στην πρώτη κατηγορία των αδικημάτων αυτών που αφορούν το δωδέκατο κεφάλαιο και συγκεκριμένα τα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία έγινε αρχικά διαχωρισμός των αδικημάτων σε δύο ενότητες που φέρουν τον τίτλο «χρήση υπηρεσίας για ιδιωτικό όφελος» και «κατάχρηση υπαλληλικής ιδιότητας».

Για τη δωροληψία και δωροδοκία των άρ. 235 επ. ΠΚ έχουν γίνει στο παρελθόν αρκετές τροποποιήσεις και οι διατάξεις αυτές έχουν αλλάξει αρκετές φορές περιεχόμενο ιδίως μετά την υποχρέωση συμμόρφωσης του έλληνα νομοθέτη στη Σύμβαση της 26.5.1997 «περί καταπολέμησης δωροδοκίας στην οποία ενέχονται υπάλληλοι των ΕΚ ή των κρατών μελών της ΕΕ». Συγκεκριμένα στο νέο ποινικό κώδικα και μετά την τροποποίησή του με τον Ν. 4637/2019 η ποινή που προβλέπεται για την ευθύνη διευθυντή επιχείρησης στο αδίκημα της δωροδοκίας υπαλλήλου στη παράγραφο 3 του ΠΚ 236 είναι επιεικέστερη της προηγούμενης καθώς ορίζεται διαζευκτικά η χρηματική ποινή αντί αποκλειστικά της φυλάκισης. Επιπλέον με τον Ν. 5090/2024 προστέθηκε στα άρθρα 235 και 236 δίπλα από το ωφέλημα ο προσδιορισμός «ανεξαρτήτως αξίας», ενώ στον νέο κώδικα καταργήθηκε η διακεκριμένη μορφή του εγκλήματος κατά συνήθεια καθώς και το ιδιαίτερης μεγάλης αξίας.

Μία άλλη διαφορά αφορά τη δωροληψία των δικαστικών λειτουργών και συγκεκριμένα προκύπτει πλέον από τη διάταξη του άρ. 237 ΠΚ ότι το αδίκημα της ενεργητικής δωροδοκίας δικαστικού λειτουργού έχει πάντα μικρότερη απαξία από τη δωροληψία και

⁷⁰ Μποροδήμος, Π., Η χρηματική ποινή στον Νέο Ποινικό Κώδικα, ΠοινΔικ 2020, σελ. 1107.

επίσης προστίθεται η παράγραφος 4 που ορίζει ότι ό,τι ισχύει για τους Έλληνες δικαστικούς λειτουργούς εφαρμόζεται και για πράξεις που τελούνται από ή προς μέλη του Δικαστηρίου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου της ΕΕ. Στην ίδια παράγραφο, με τον Ν. 5090/2024, προστέθηκε η περίπτωση δ που αφορά τους δικαστές που είναι αποσπασμένοι σε ενωσιακούς ή διεθνείς οργανισμούς ή όργανα ανεξαρτήτως του αν ασκούν δικαιοδοτικά καθήκοντα. Εδώ δηλαδή ακολουθείται διαφορετικό κριτήριο σε σχέση με τις άλλες περιπτώσεις καθώς δεν ενδιαφέρει η φύση των καθηκόντων αλλά η ιδιότητά του ως δικαστής.⁷¹ Επίσης ήσσονος σημασίας είναι η αλλαγή του τίτλου του ΠΚ 263^A για τους «μάρτυρες του στέμματος» που αντί για μέτρα επιείκειας τιτλοφορείται πλέον ως ευνοϊκά μέτρα. Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι στο άρθρο 237B ΠΚ άλλαξε το περιεχόμενο καθώς η προηγούμενη ταυτάριθμη διάταξη μεταφέρθηκε σε άλλο κεφάλαιο (ΠΚ 396) και καθώς καταργήθηκε το προγενέστερο άρθρο 263A ΠΚ που όριζε την έννοια του υπαλλήλου, το άρ. 237B ΠΚ κάλυψε αυτό το κενό αναφέροντας ότι υπάλληλοι θεωρούνται και όσοι υπηρετούν σε οργανισμό ή επιχείρηση που ανήκει στο κράτος, σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

Στον προϋσχύσαντα ποινικό κώδικα η έννοια του υπαλλήλου καλυπτόταν από τη διάταξη 13 α ΠΚ που όριζε ότι υπάλληλος θεωρείται αυτός που ασκεί δημόσια εξουσία και το άρ. 263A ΠΚ λειτουργούσε συμπληρωματικά διευρύνοντας της υπαλληλική ιδιότητα σε δραστηριότητες της δημόσιας υπηρεσίας που είχαν σαν αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών και αγαθών προς τους πολίτες που είναι απαραίτητα για την κάλυψη των βασικών τους αναγκών (όπως είναι ο ηλεκτρισμός, νερό, θερμότητα, μαζική ενημέρωση).⁷² Πρόκειται δηλαδή για την περίπτωση της ιδιωτικοποιημένης δράσης της διοίκησης σύμφωνα με την οποία το κράτος δρα και οργανώνεται επεμβαίνοντας στην κοινωνική και οικονομική ζωή των ιδιωτών προκειμένου να ικανοποιηθούν άμεσα και αποτελεσματικά οι βασικές ανάγκες της κοινωνίας και μάλιστα εγκαταλείποντας την εξουσιαστική σχέση και τη σχέση υπεροχής που διέπει τη δημόσια διοίκηση.⁷³ Το άρθρο 263A ΠΚ κάλυπτε λοιπόν τις περιπτώσεις νομικών μορφωμάτων και οργανισμών που διέπονταν από το ιδιωτικό δίκαιο αλλά διαχειρίζονταν δημόσιο χρήμα και εφάρμοζε την κρατική πολιτική της «δημοσιοποίησης των ιδιωτικών σχέσεων και συναλλαγών».⁷⁴ Στη διάταξη του άρθρου

⁷¹ Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 56.

⁷² Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 48.

⁷³ Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 48.

⁷⁴ Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 48.

237B ΠΚ του νέου ποινικού κώδικα ωστόσο η πολιτική που εφαρμόστηκε είναι η ακριβώς αντίθετη καθώς σκοπός της διάταξης είναι πλέον η «ιδιωτικοποίηση των δημόσιων σχέσεων εξυπηρέτησης κοινωνικών αναγκών».⁷⁵ Πιο αναλυτικά με τη νέα ρύθμιση που εισήγαγε ο Ν 4637/2019 υπάλληλος για το αδίκημα της δωροδοκίας και της δωροληψίας θεωρείται αυτός που ορίζει το άρθρο 13α ΠΚ και αυτός που παρέχει την εργασία του σε επιχείρηση που ελέγχεται είτε προς το κεφάλαιο είτε προς τη διοίκηση από στενό κρατικό τομέα. Το κριτήριο λοιπόν που εισάγει το η διάταξη 237B ΠΚ για την απόκτηση της υπαλληλικής ιδιότητας είναι λειτουργικό (τυπικό) με την έννοια ότι ο χαρακτηρισμός κάποιου ως υπαλλήλου εξαρτάται από το αν η επιχείρηση που εργάζεται ελέγχεται από το κράτος σε αντίθεση με το παλιό άρθρο 263Α ΠΚ που το κριτήριο ήταν λειτουργικό (ουσιαστικό) και για την απόκτηση της υπαλληλικής ιδιότητας κριτήριο ήταν το είδος της παρεχόμενης υπηρεσίας της επιχείρησης και αν οι υπηρεσίες αυτές ή τα αγαθά ήταν ζωτικής σημασίας για το κοινό.⁷⁶ Τέλος υποστηρίχτηκε από θεωρητικούς ότι το νέο άρθρο 237B ΠΚ έχει επιβεβαιωτική λειτουργία και ότι διατυπώνει περιπτώσεις υπαλληλικής ιδιότητας που θα προέκυπταν ούτως ή άλλως από την ερμηνεία του αρ. 13^α αλλά η άποψη αυτή δεν επικράτησε και η διάταξη θεωρείται ότι σαφώς διευρύνει την έννοια του υπαλλήλου μόνο όμως για τα αδικήματα της δωροληψίας και δωροδοκίας.⁷⁷

Τέλος στη διάταξη του αρ. 259 ΠΚ περί παράβασης καθήκοντος στο νέο κώδικα απειλείται ηπιότερη ποινή για το υποκείμενο της διάταξης αυτής καθώς απειλείται διαζευκτικά η επιβολή χρηματικής ποινής.

2.3.3. Μεταβολές στα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών

Στα περιουσιακά εγκλήματα μετά την ενοποίηση του εικοστού τρίτου και εικοστού τέταρτου κεφαλαίου του ποινικού κώδικα, υπό το νέο κεφάλαιο 23 με τον χαρακτηριστικό τίτλο «εγκλήματα κατά περιουσιακών αγαθών» και υποενότητες τα «εγκλήματα κατά περιουσιακών αγαθών» και τα «εγκλήματα κατά της περιουσίας», σημειώθηκαν συγκεκριμένες αλλαγές. Μία βασική γενική αλλαγή συνίσταται στο γεγονός ότι η κακουργηματική μορφή των επιμέρους αδικημάτων προσδιορίζεται πλέον βάσει ενός κοινού ποσοτικού κριτηρίου καθώς η ζημία πλέον πρέπει να ξεπερνά το ποσό των 120.000

⁷⁵ Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 49.

⁷⁶ Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 51.

⁷⁷ Μυλωνόπουλος, Χ., Οι υπάλληλοι των δημοτικών επιχειρήσεων ως υπάλληλοι κατ' αρθρ. 13^α ΠΚ και η διάταξη του άρθρου 237B ΠΚ, ΠοινΔικ 2020, σελ. 534.

Ε ώστε το αδίκημα να απειλείται με ποινή κάθειρξης. Επιπλέον καταργήθηκε ο Ν 1608/1950, ο οποίος κρίθηκε αναχρονιστικός και κάποιες από τις εκεί διατάξεις προβλέπονται τώρα στον νέο ποινικό κώδικα με την έννοια ότι αν συγκεκριμένο αδίκημα στρέφεται κατά του Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ή οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης προβλέπεται βαρύτερη ποινή και μάλιστα αυξάνεται ο χρόνος παραγραφής από τα δέκα πέντε στα είκοσι χρόνια.⁷⁸ Παράλληλα καταργήθηκαν διατάξεις που συνιστούσαν οικονομικά εγκλήματα όπως ήταν η απάτη σχετικά με τις ασφάλειες (προηγούμενο άρ. 388 ΠΚ) και η παραπλάνηση σε χρηματιστηριακές πράξεις (προηγούμενο άρ. 406 ΠΚ). Τέλος τα κατώτατα όρια ποινών στις διακεκριμένες περιπτώσεις απάτης, απάτης με υπολογιστή και απιστίας άλλαξαν πάλι με τον Ν. 4855/2021 και ανήλθαν σε φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών προκειμένου το δικαστήριο να δύναται να επιβάλει περιοριστικούς όρους.⁷⁹

Στο έγκλημα της κλοπής του άρ. 372 ΠΚ η ποινή που απειλείται πλέον είναι ευμενέστερη για το δράστη σε σχέση με τον προϊσχύσαντα κώδικα διότι η ισχύουσα ποινή είναι φυλάκιση και χρηματική ποινή ενώ πριν ήταν φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. Μάλιστα ο νέος ποινικός κώδικας στο δεύτερο εδάφιο προβλέπει ότι αν το αντικείμενο της κλοπής είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας η ποινή που επιβάλλεται είναι φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή, ενώ στο προηγούμενο κώδικα η ποινή ήταν φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών. Το αναχρονιστικό μέτρο της παραπομπής σε κατάσταση εργασίας καταργήθηκε.

Στο αδίκημα της υπεξαίρεσης του άρθρου 375 ΠΚ δεν σημειώθηκαν αξιολογες τροποποιήσεις. Στην περίπτωση της εμπιστευσης της παρ. 1 εδ. β του άρ. 375 ΠΚ, η ποινή μετατρέπεται από κάθειρξη σε φυλάκιση. Εισάγεται τρίτη παράγραφος που υποκαθιστά την πρόβλεψη του καταργηθέντος Ν. 1608/1950 και αφορά την κακουργηματική υπεξαίρεση κατά του Δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης όταν η αξία του αντικειμένου της υπερβαίνει τα 120.000€. Επίσης η πλημμεληματική υπεξαίρεση της παρ. 1 του άρθρου 375 διώκεται πλέον κατ' έγκληση (σύμφωνα με το άρ. 381 ΠΚ) εκτός από την περίπτωση που στρέφεται κατά του Δημοσίου με αντικείμενο άνω των 120.000€. Αναφορά θα πρέπει να γίνει στο πλαίσιο αυτό και στην κατάργηση του αρ. 258 ΠΚ που αφορούσε την υπεξαίρεση στην υπηρεσία.

⁷⁸ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 6-7.

⁷⁹ Μυλωνόπουλος, Χ., Ποινικό Δίκαιο. Ειδικό Μέρος,^{4η} έκδοση, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2021, σελ. 313.

Διαφοροποίηση υπήρξε επίσης στο οικονομικό έγκλημα της απάτης του άρ. 386 ΠΚ, όσον αφορά την επιβαλλόμενη ποινή. Στον προϋσχύσαντα ποινικό κώδικα η ποινή για το α' εδ. της παρ. 1 του άρ. 386 ΠΚ ήταν φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και αν η ζημία που προξενήθηκε ήταν ιδιαίτερα μεγάλη (εδ. β) προβλεπόταν η ποινή της φυλάκισης τουλάχιστον δύο ετών. Στον νέο κώδικα η απλή μορφή του πρώτου εδαφίου τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δέκα ημερών και αν η ζημία είναι ιδιαίτερα μεγάλη με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή. Καταργήθηκε εξάλλου το προηγούμενο μέτρο ασφαλείας της παραπομπής σε κατάσταση εργασίας σε περίπτωση φυγοπονίας του δράστη ή ροπής του προς τον άτακτο βίο. Στην κακουργηματική μορφή της απάτης διευκρινίστηκε ότι αυτή τελείται όταν η ζημία και μόνο η ζημία υπερβαίνει το ποσό των 120.000€ και δεν δίνεται πλέον σημασία στην αξία του περιουσιακού ωφελήματος. Επίσης καταργήθηκε η παράγραφος 3 που όριζε την επιβαρυντική περίπτωση της κατ' εξακολούθηση ή κατά συνήθειας τέλεσης της απάτης που την μετέτρεπε σε κακούργημα, ενώ η ποινή που απειλείται για το κακούργημα της παρ. 2 είναι πλέον βαρύτερη με τη λογική ότι εκτός από την κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών επιβάλλεται αθροιστικά και χρηματική ποινή με τον νέο κώδικα.

Στην απάτη με υπολογιστή του άρ. 386Α ΠΚ ο νέος νόμος διαφέρει από το προηγούμενο καθεστώς διότι η αναφορά των τρόπων με τους οποίους πληρείται η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος είναι πλέον περιοριστική (πέντε τρόποι) σε αντίθεση με το παρελθόν και προστέθηκε ο τρόπος τέλεσης «χωρίς δικαίωμα αξιοποίηση λογισμικού προορισμένου για τη μετακίνηση χρημάτων». Προστέθηκε μάλιστα νέα παράγραφος (παρ. 2) η οποία θεωρείται ιδιώνυμο αυτοτελές έγκλημα και στην ουσία αποτυπώνει πράξεις προπαρασκευαστικές της απάτης καθώς ποινικοποιεί την κατασκευή, τη διάθεση ή την κατοχή προγράμματος ή συστήματος υπολογιστή που αποσκοπεί σε απάτη⁸⁰ και μάλιστα λόγω αυτής της προσθήκης τροποποιήθηκε το αρ. 405 εδάφιο β ΠΚ που ορίζει την απαλλαγή του δράστη από κάθε ποινή αν καταστρέψει οικειοθελώς το πρόγραμμα που κατασκεύασε. Τέλος και στο αδίκημα αυτό καταργήθηκε η επιβαρυντική περίπτωση της κατ' επάγγελμα και κατά συνήθειας τέλεσης.

Στο νεοεισαχθέν οικονομικό έγκλημα της απάτης στις επιχορηγήσεις που τυποποιείται στο άρθρο 386Β ΠΚ και με το οποίο προστατεύεται η δημόσια περιουσία, απαγορεύεται να

⁸⁰ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 6.

δηλώσει κάποιος αναληθή ή ελλιπή στοιχεία ή να παραλείψει να γνωστοποιήσει γεγονότα στην αρμόδια αρχή στην οποία κάνει αίτηση για να λάβει οικονομική παροχή που χορηγείται από τον δημόσιο προϋπολογισμό σε επιχειρήσεις και ιδρύματα για την ανάπτυξή τους (παρ. 1) και τιμωρείται όποιος χρησιμοποιεί χρηματική παροχή ή αντικείμενο κατά παράβαση των περιορισμών που τίθενται από τις νομικές διατάξεις ή από το φορέα που δίνει την επιχορήγηση, δηλαδή ποινικοποιείται η χρήση της επιχορήγησης για αλλότριους σκοπούς.⁸¹

Στη συνέχεια θα πρέπει να εξεταστεί το οικονομικό έγκλημα της απιστίας του άρθρου 390 ΠΚ, όπου η τροποποίηση που έγινε στη διάταξη αφορά την προσθήκη πράξεων διαχείρισης που τελούνται κατά του Δημοσίου, έγκλημα που πριν τη ψήφιση του νέου κώδικα τυποποιούνταν αυτοτελώς στο αρ. 256 ΠΚ (απιστία στην υπηρεσία) και καλυπτόταν και από τον καταργηθέντα νόμο 1608/1950. Εξάλλου ενώ στην αρχή η δίωξη για την κακουργηματικής μορφής απιστία γινόταν αυτεπαγγέλτως στην πορεία τροποποιήθηκε με τον Ν. 4637/2019 ώστε να απαιτείται η έγκληση του παθόντος όταν το έγκλημα αυτό στρέφεται κατά πιστωτικού ή χρηματοπιστωτικού ιδρύματος, κατόπιν όμως η πρόβλεψη αυτή καταργήθηκε εκ νέου και πλέον, σύμφωνα με το αρ. 405 ΠΚ, διώκεται κατ' έγκληση σε όλες τις περιπτώσεις μόνο η πλημμεληματική μορφή της απιστίας της παρ. 1 του άρθρου 390 ΠΚ.⁸² Μια άλλη μεταβολή αφορά την προκαλούμενη ζημία η οποία πρέπει πλέον να είναι βέβαιη καθώς και το γεγονός ότι απαιτείται αποδεδειγμένη παράβαση των κανόνων επιμελούς διαχείρισης. Συνεπώς με τον νέο κώδικα απιστία τελείται όταν προκαλείται βέβαιη ζημία στην περιουσία άλλου της οποίας ο δράστης έχει την επιμέλεια ή διαχείριση, δηλαδή με διαχειριστικές πράξεις που έχουν εξωτερικό και αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα.

Στη διάταξη του αρ. 395 ΠΚ για την παρακώλυση συναγωνισμού (παλαιό αρ. 396 ΠΚ) η τροποποίηση που επήλθε αφορά την προσθήκη επιλήψιμων συμπεριφορών που αφορούν τα δημόσια έργα ή τις προμήθειες του ελληνικού κράτους δηλαδή την παρεμπόδιση του ελεύθερου ανταγωνισμού με εναρμονισμένες πρακτικές που αποτυπώνεται στην παράγραφο 1 και συνεπώς επέρχεται διεύρυνση της αντικειμενικής υπόστασης του οικονομικού αυτού εγκλήματος.

Αλλαγές επίσης έχουν σημειωθεί στη διάταξη περί δωροδοκίας και δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα, η οποία στον προηγούμενο ποινικό κώδικα ρυθμιζόταν στο αρ. 237B ΠΚ,

⁸¹ Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 497, 504.

⁸² Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 7.

ενώ τώρα στη διάταξη του άρθρου 396 ΠΚ. Η αλλαγή αυτή προέκυψε καθώς με την προηγούμενη ρύθμιση το αδίκημα αυτό υπαγόταν στην κατηγορία των εγκλημάτων σχετικά με την υπηρεσία ενώ πλέον στον νέο ποινικό κώδικα έχει ενταχθεί στο εικοστό τρίτο κεφάλαιο στα περιουσιακά αδικήματα καθώς ο δράστης στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν έχει την ιδιότητα του υπαλλήλου και συνεπώς δεν υφίσταται ανάγκη ύπαρξής του στο εν λόγω κεφάλαιο.

Μεταβολή επήλθε στο οικονομικό έγκλημα της τοκογλυφίας του άρθρου 404 ΠΚ, όπου ρυθμίζονται πλέον μαζί οι πράξεις τοκογλυφίας αλλά και οι αισχροκερδείς δικαιοπραξίες ενώ οι αισχροκερδείς δικαιοπραξίες, οι «μη πιστωτικές» που τυποποιούνταν στο καταργηθέν άρθρο 405 ΠΚ δεν καλύπτονται πλέον από τον νέο κώδικα. Έτσι υφίσταται πλέον το αδίκημα της τοκογλυφίας με ευρεία έννοια που τυποποιείται στην πρώτη περίπτωση της πρώτης παραγράφου και η τοκογλυφία υπό στενή έννοια στη δεύτερη παράγραφο. Άλλες διαφορές αποτελούν η προσθήκη της λέξης «οικονομική» ως χαρακτηρισμός της ανάγκης, η εξάλειψη του εδαφίου περί εκμετάλλευσης της ψυχικής έξαψης και η κατάργηση της λεγόμενης «επιγενόμενης τοκογλυφίας» που αφορούσε τη διάθεση και επιδίωξη των τοκογλυφικών ωφελημάτων και στην ουσία αποτελούσε μία μορφή αποδοχής ή διάθεσης προϊόντος εγκλήματος.⁸³ Επιπλέον σύμφωνα με το άρθρο 404 παρ. 2 ΠΚ, όπως ισχύει σήμερα μετά τις τροποποιήσεις του Ν. 4855/2021, ποινή κάθειρξης έως οκτώ έτη και χρηματική ποινή επιβάλλεται στο δράστη που τελεί κατ' επάγγελμα τοκογλυφικές πράξεις. Τέλος μόνο η πλημμεληματική τοκογλυφία της παρ. 1 του άρθρου 404 ΠΚ διώκεται πλέον κατ' έγκληση (άρθρο 405 παρ. 1 ΠΚ).

2.3.3. Μεταβολές στα λοιπά εγκλήματα

Στο τέταρτο κεφάλαιο του ποινικού κώδικα και δη στα άρθρα 159 και 159Α ΠΚ που προβλέπεται η δωροληψία και δωροδοκία πολιτικών αξιωματούχων οι διατάξεις πλέον εναρμονίζονται ώστε τα στοιχεία που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτηση της δωροδοκίας και δωροληψίας πολιτικών προσώπων να εφαρμόζονται και στους βουλευτές για το σύνολο των καθηκόντων τους και όχι μόνο για αυτά που αφορούν τη συμμετοχή σε εκλογή ή ψηφοφορία.

⁸³ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 191.

Μία νέα προσθήκη εισάγεται στον κώδικα που αφορά την αθέμιτη επιρροή δικαστικού λειτουργού (άρ. 167Α ΠΚ), έγκλημα διαφθοράς των δικαστών, το οποίο ωστόσο εισήχθη στο πέμπτο κεφάλαιο με τις προσβολές κατά της πολιτειακής εξουσίας ενώ φαίνεται ότι συμπληρώνει το αδίκημα της δωροδοκίας των δικαστών ή την εμπορία επιρροής του 237Α.⁸⁴

Στην εγκληματική οργάνωση του άρ. 187 ΠΚ με τον νέο ποινικό κώδικα απαλείφθηκε ο περιοριστικός κατάλογος των κακούργημάτων και στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της παρ. 1 ανήκει πλέον οποιοδήποτε κακούργημα επιδιώκει η ομάδα και επίσης γίνεται καλύτερη περιγραφή της δομής της οργάνωσης αφού προστίθεται ο ορισμός «επιχειρησιακά δομημένης οργάνωσης». Επιπροσθέτως η διεύθυνση της εγκληματικής οργάνωσης θεωρείται διακεκριμένη μορφή του εγκλήματος και το αδίκημα της συμμορίας που προσδιορίζεται στον νέο κώδικα με περισσότερη σαφήνεια τυποποιείται πλέον στην παράγραφο 3. Τέλος προστέθηκε η παράγραφος 4 που τυποποιεί σε αυτοτελές έγκλημα πράξεις συμβολής στις δραστηριότητες της εγκληματικής οργάνωσης της παραγράφου 1 ακόμη και αν δεν αποδεικνύεται η σύνδεσή τους με την τέλεση των συγκεκριμένων εγκλημάτων.

Στη διάταξη του άρθρου 207 ΠΚ για την παραχάραξη νομίσματος εξακολουθεί και τυποποιείται η παραποίηση, νόθευση και η κατοχή πλαστών νομισμάτων οποιουδήποτε κράτους αλλά καταργήθηκαν οι επιμέρους πράξεις της προμήθειας, εισαγωγής, εξαγωγής, αποδοχής και μεταφοράς που περιείχε ο προϊσχύων κώδικας. Η πιο βασική όμως διαφορά συνίσταται στην επέκταση της προστασίας του νομίσματος και σε άλλα μέσα πληρωμής όπως είναι η πιστωτικές κάρτες, οι ταξιδιωτικές επιταγές, οι ευρωεπιταγές και οι λοιπές επιταγές και συναλλαγματικές. Τέλος προστέθηκε ξεχωριστή παράγραφος 3 που τυποποιούνται οι ιδιαίτερα ελαφρές περιπτώσεις που αποτελούν προνομιούχα παραλλαγή πλημμεληματικής μορφής με κριτήριο την ποσοτική ένταση της προσβολής και ορίζεται ρητά ότι στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι περιπτώσεις μικρού αριθμού πλαστών ή μικρής φερόμενης αξίας.⁸⁵

Τέλος στην πλαστογραφία του άρθρου 216 ΠΚ η ποινική μεταχείριση για τη βασική μορφή του εγκλήματος είναι πιο ήπια καθώς η ισχύουσα ποινή είναι φυλάκιση ενώ υπό το

⁸⁴ Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 206.

⁸⁵ Αποστολίδου, Α. σε: Α. Χαραλαμπίκη (επιμ. έκδ.), Ο Νέος Ποινικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4619/2019, Τόμος Ι, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 1354.

καθεστώς του προηγούμενου ποινικού κώδικα ήταν φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών αλλά με τη διαφορά ότι έχει πλέον προστεθεί αθροιστικά η χρηματική ποινή. Επίσης προστέθηκε στην παράγραφο 4 η κακουργηματικής μορφής πλαστογραφία που στρέφεται κατά του Δημοσίου με ζημία άνω των 120.000€ μετά και την κατάργηση του Ν. 1608/1950. Επιπλέον έπαψε η χρήση του πλαστού από τον δράστη να αποτελεί επιβαρυντική περίσταση που επηρέαζε την επιμέτρηση της ποινής και αποτελεί πλέον μόνο αυτοτελές αδίκημα (εφόσον η χρήση γίνεται εν γνώσει), για το οποίο απειλείται η ίδια ποινή με το αδίκημα στη βασική του μορφή. Μάλιστα η χρήση του πλαστού ως αυτοτελές πλέον έγκλημα συρρέει φαινομενικά με την πράξη της κατάρτισης ή της νόθευσης και απορροφάται από αυτή.⁸⁶ Έτσι αν για κάποιο λόγο δεν είναι δυνατή η ποινική δίωξη του δράστη για την πλαστογραφία της παραγράφου 1 θα τιμωρηθεί για το αυτοτελές έγκλημα της χρήσης πλαστού της παραγράφου 2. Τέλος καταργήθηκε η κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια τέλεση του εν λόγω αδικήματος.

⁸⁶ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 576.

3. Κριτική ανάλυση – αξιολόγηση αιτίων και συνεπειών των νομοθετικών μεταβολών

3.1. Αξιολόγηση μεταβολών στα υπηρεσιακά εγκλήματα

Οι αλλαγές που επήλθαν στον τρόπο που αντιμετωπίζει ο νέος ποινικός κώδικας τα οικονομικά εγκλήματα είναι αρκετές και σημαντικές. Οι εξελίξεις στις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι δράστες, η πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει τα εγκλήματα αυτά αλλά και η υποχρέωση συμμόρφωσης της Ελλάδας στα διεθνή κείμενα αποτέλεσαν καίριους παράγοντες για τις νομοθετικές μεταβολές που σημειώθηκαν.

Αρχικά το γεγονός ότι περιορίστηκε το εύρος της έννοιας του υπαλλήλου και καταργήθηκαν διατάξεις που ποινικοποιούσαν την απιστία στην υπηρεσία και την υπεξαίρεση στην υπηρεσία είχε ως αποτέλεσμα να συρρικνωθεί η προστασία της δημόσιας υπηρεσίας που απειλείται από τους εκπροσώπους της. Πιο αναλυτικά η υπεξαίρεση που διαπράττει κάποιος υπάλληλος του αρ.13^α ΠΚ πλέον προστατεύεται από τη γενική διάταξη του άρ. 375 ΠΚ, ως ένα κοινό έγκλημα και αν μάλιστα στρέφεται κατά του Δημοσίου θεωρείται πάλι κοινό έγκλημα και όχι ιδιαίτερο λόγω της ιδιότητας του δράστη που διαχειρίζεται τη δημόσια περιουσία.⁸⁷ Επίσης ο διαχωρισμός του δωδέκατου κεφαλαίου σε δύο ενότητες φαίνεται ότι πρακτικά δεν εξυπηρετεί σε κάτι συγκεκριμένο. Τέλος σημειώνεται ότι οι διατάξεις που αφορούν τη δωροδοκία και τη δωροληψία και ανήκουν στη βασική τους μορφή στο κεφάλαιο περί εγκλημάτων που σχετίζονται με τη δημόσια υπηρεσία θα έπρεπε ίσως να εκσυγχρονιστούν όσον αφορά την κατηγορία στην οποία ανήκουν. Τα οικονομικά αυτά εγκλήματα έχουν λάβει διεθνή διάσταση πλέον κυρίως λόγω της διεύρυνσης της έννοιας του υπαλλήλου που εκτείνεται και σε οργανισμούς της ΕΕ οπότε είναι δύσκολο ο Έλληνας ποινικός νομοθέτης να δύναται να προστατεύσει ποινικά τη δημόσια υπηρεσία μίας ξένης χώρας.⁸⁸ Επιπλέον η προσθήκη του προσδιορισμού «ανεξαρτήτως αξίας» στο ωφέλημα της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος της δωροδοκίας και της δωροληψίας κρίθηκε από τους θεωρητικούς περιττή καθώς δεν έχει καμία σημασία για τη διάταξη αυτή η αξία του αθέμιτου οφέλους και επιπροσθέτως βρίσκεται σε αντίφαση με το «οποιασδήποτε

⁸⁷ Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 3.

⁸⁸ Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 81.

φύσης» που περιλαμβάνει και τα μη περιουσιακά ωφελήματα.⁸⁹ Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι αντίστοιχη προσθήκη δεν έγινε στη δωροδοκία δικαστικών λειτουργών γεγονός που μαρτυρά στοιχεία προχειρότητας και αποσπασματικότητας στην εν λόγω τροποποίηση⁹⁰.

Στην εμπορία επιρροής ιδιαίτερη διαφοροποίηση δεν υφίσταται με τον νέο νόμο. Πάντως σύμφωνα με την ερμηνεία του άρ. 259 ΠΚ και λόγω της κατάργησης του προϊσχύσαντος άρθρου 263Α ΠΚ, πρέπει να σημειωθεί ότι το άρ. 237Β ΠΚ σχετικά με τη διεύρυνση της έννοια του δημοσίου υπαλλήλου ναι μεν αναφέρει ότι αφορά μόνο το αδίκημα της δωροληψίας και της δωροδοκίας αλλά γίνεται δεκτό ότι εφαρμόζεται και για την εμπορία επιρροής.⁹¹

3.2. Αξιολόγηση μεταβολών στα εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών

Όσον αφορά τα οικονομικά εγκλήματα που έχουν περιουσιακό χαρακτήρα οι βασικότερες αλλαγές που επήλθαν προήλθαν κυρίως λόγω της κατάργησης του Ν. 1608/1950, ο οποίος κρίθηκε αναχρονιστικός και ότι παραβίαζε την αρχή της αναλογικότητας λόγω των υπερβολικών ποινών που διέταξε. Αναχρονιστικές κρίθηκαν επίσης και οι διατάξεις που καταργήθηκαν, όπως η απάτη σχετικά με τις ασφάλειες, με τη λογική ότι καλύπτονταν ήδη από άλλα άρθρα ή ειδικά νομοθετήματα και είχαν μικρή πρακτική σημασία.⁹² Στα συγκεκριμένα οικονομικά αδικήματα παρατηρείται μία προσπάθεια εξορθολογισμού των ποινών στον νέο ποινικό κώδικα και εκσυγχρονισμού της ειδικής υπόστασης των οικονομικών αδικημάτων καθώς και διεύρυνση της δυνατότητας κατ' έγκλησης δίωξης των αδικημάτων ή απαλλαγής του δράστη από την ποινή που οδηγούν σε ένα σύστημα ιδιωτικοποίησης της ποινικής καταστολής.⁹³ Η πλήρης ικανοποίηση του παθόντος που επιφέρει την απαλλαγή από την ποινή συνεπάγεται αυτομάτως τη μειωμένη δυνατότητα προστασίας των έννομων αγαθών αλλά και την αδρανοποίηση θεσμών της ποινικής

⁸⁹ Χατζηκώστας, Κ., Οι παρεμβάσεις του σχεδίου νόμου στα πεδία των εγκλημάτων δωροδοκίας στο δημόσιο τομέα και των εγκλημάτων κατά της τιμής. Μια πρώτη αξιολόγηση, Ειδικό Ψηφιακό Τεύχος, ΠοινΔικ 1/2024.

⁹⁰ Οπ υποσημείωση 31, σελ. 103.

⁹¹ Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 200.

⁹² Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 7.

⁹³ Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 311.

δικονομίας όπως είναι η ποινική διαπραγμάτευση και η συνδιαλλαγή καθώς δύναται να λάβει χώρα σε προχωρημένο στάδιο της ποινικής διαδικασίας.⁹⁴

Για το έγκλημα της υπεξαίρεσης που υπάρχουν οι διακεκριμένες κακουργηματικές μορφές όταν η αξία του αντικειμένου ξεπερνά τις 120.000€ και όταν το αδίκημα στρέφεται κατά του Δημοσίου και η ζημία είναι πάλι άνω του ίδιου ποσού η αυξημένη αυτή ποινική προστασία παρέχεται από τον νέο κώδικα με σκοπό να διασφαλιστεί το αναγκαίο και πολύ σημαντικό έννομο αγαθό της δημόσιας υπηρεσίας της οποίας αποστολή είναι η ικανοποίηση των αναγκών του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.⁹⁵ Ωστόσο παρά το γεγονός ότι το έννομο αυτό αγαθό χρήζει ιδιαίτερης προστασίας στις περιπτώσεις που η αξία του αντικειμένου είναι κάτω των 120.000 € η αντιμετώπιση είναι η ίδια με την περίπτωση που η άδικη πράξη στρέφεται κατά της ιδιωτικής περιουσίας. Συνεπώς προκύπτει εύλογα το συμπέρασμα ότι υπάρχει ένα κενό διότι δεν καλύπτεται η παράνομη ιδιοποίηση ξένου κινητού πράγματος όταν η αξία του είναι κάτω των 120.000€.⁹⁶ Μάλιστα στην εν λόγω νομοθετική έλλειψη συνηγορεί και η κατάργηση του παλιού άρθρου 258 ΠΚ σχετικά με την υπεξαίρεση στην υπηρεσία με την έννοια ότι πλέον υπάρχει μόνο το κοινό έγκλημα της υπεξαίρεσης και της παραγράφου 3 που στρέφεται κατά του Δημοσίου και η ζημία υπερβαίνει τα 120.000€ με αποτέλεσμα να μην υφίσταται στον νέο κώδικα αντίστοιχο ιδιαίτερο έγκλημα αφού δράστης μπορεί να είναι οποιοσδήποτε και όχι μόνο υπάλληλος.⁹⁷ Συνεπώς περιπτώσεις που δημόσιος υπάλληλος προβαίνει σε υπεξαίρεση για παράδειγμα ποσού 100.000, ενώ ζημιώνει τη δημόσια υπηρεσία κατά ένα μεγάλο χρηματικό ποσό και μάλιστα έχει την ιδιότητα του υπαλλήλου θα τιμωρηθεί με το άρ. 375 ΠΚ, το κοινό έγκλημα της υπεξαίρεσης αφού δεν υπάρχει αντίστοιχη επιβαρυντική περίσταση. Τέλος κρίθηκε άστοχη η διάταξη του άρ. 381 ΠΚ από τη θεωρία που ορίζει ότι το αδίκημα της υπεξαίρεσης διώκεται κατ' έγκληση, με την εξαίρεση των κακουργηματικών περιπτώσεων όπου το αντικείμενο της υπεξαίρεσης είναι αξίας μεγαλύτερης των 120.000 € ή όταν η πράξη στρέφεται κατά του Δημοσίου.⁹⁸ Στην αιτιολογική έκθεση του νόμου ορίζεται ότι η αλλαγή αυτή έγινε «εν όψει του ατομικού χαρακτήρα του πληττόμενου έννομου αγαθού» που συνηγορεί με τη γενικότερη τάση που διέπει τον νέο κώδικα και αναφέρθηκε ανωτέρω περί

⁹⁴ Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 312.

⁹⁵ Μπιτζιλέκης Ν., Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα, 2020, σελ. 189.

⁹⁶ Ο.π. υποσημείωση 95, σελ. 189.

⁹⁷ Ο.π. υποσημείωση 95, σελ. 188-189.

⁹⁸ Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 184.

έντονης ιδιωτικοποίησης του ποινικού δικαίου η οποία αφήνει χωρίς προστασία αδικήματα μεγάλης βαρύτητας τα οποία θα έπρεπε να διώκονται αυτεπαγγέλτως από την πολιτεία. Το οξύμωρο στην περίπτωση αυτή της νέας ρύθμισης είναι ότι υπεξαιρέσεις εις βάρος του Δημοσίου ύψους 80.000 € για παράδειγμα απαιτούν την έγκληση του παθόντα ενώ η απλή κλοπή διώκεται αυτεπαγγέλτως.⁹⁹ Αδικαιολόγητη τέλος κρίνεται η έγκληση που απαιτείται στη διακεκριμένη περίπτωση της υπεξαίρεσης εκ μέρους επιτρόπου ή κηδεμόνα καθώς το πρόσωπο που δικαιούται να υποβάλει την έγκληση είναι ταυτόχρονα και ο δράστης του αδικήματος.¹⁰⁰

Με την κατάργηση της επιβαρυντικής περίπτωσης της κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθειας τέλεσης του αδικήματος της απάτης έπαψε η πολιτεία να έχει στα χέρια της ένα νομοθετικό τρόπο άσκησης αντεγκληματικής πολιτικής και μάλιστα οι εκκρεμείς υποθέσεις που μέχρι πρότινος διώκονταν ως κακούργημα πλέον θα δικαστούν ως πλημμέλημα λόγω εφαρμογής του νέου επεικέστερου ποινικού νόμου.¹⁰¹ Παρατηρείται ότι η κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεση καταργήθηκε από όλα τα περιουσιακά αδικήματα του νέου ποινικού κώδικα ενώ η κατά συνήθεια καταργήθηκε εντελώς. Στην αιτιολογική έκθεση μάλιστα δεν γίνεται καμία αναφορά ούτε δικαιολογείται από τη νομοθετική επιτροπή ο λόγος που απαλείφθηκε η κατ' επάγγελμα τέλεση ως επιβαρυντική περίπτωση στα περιουσιακά αδικήματα γεγονός που γεννά αμφιβολίες σε συνδυασμό με τη σκέψη ότι οι επαγγελματίες και οι καθ' ἑξιν εγκληματίες είναι πάντα σε ετοιμότητα, είναι αδίστακτοι και περισσότερο επικίνδυνοι.¹⁰² Ωστόσο μπορεί να καταργήθηκε η επιβαρυντική περίπτωση της κατ' επάγγελμα τέλεσης αλλά ο Έλληνας νομοθέτης έχει προβλέψει για αυτό αφού στο άρ. 79 παρ. 5 α' ορίζει ότι αυτός ο τρόπος τέλεσης λαμβάνεται υπόψη από το δικαστήριο εις βάρος του δράστη κατά το στάδιο επιμέτρησης της ποινής. Όμως το γεγονός ότι σε κάποια άρθρα του νέου κώδικα έχει παραμείνει η τιμωρία της κατ' επάγγελμα τέλεσης ενώ σε ειδικούς νόμους υπάρχει ακόμη και η κατά συνήθεια μαρτυρά το γεγονός ότι ο νέος νομοθέτης εμφανίζεται ασυνεπής όσον αφορά τη συγκεκριμένη ρύθμιση.¹⁰³ Ωστόσο μία θετική εξέλιξη είναι ότι καταργήθηκε το παλιό συμπληρωματικό μέτρο ασφαλείας της παραπομπής του δράστη σε κατάσταση εργασίας το οποίο κρίθηκε αντισυνταγματικό.¹⁰⁴

⁹⁹ Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 184.

¹⁰⁰ Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 184-185.

¹⁰¹ Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 369.

¹⁰² Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 94.

¹⁰³ Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 95.

¹⁰⁴ Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 368.

Στο οικονομικό αδίκημα της απάτης με υπολογιστή η προσθήκη της «χωρίς δικαίωμα αξιοποίησης λογισμικού προορισμένου για τη μετακίνηση χρημάτων» στους τρόπους τέλεσης συνέβαλε στο να λυθούν διχογνωμίες τους παρελθόντος όσον αφορά το κρίσιμο ζήτημα του αν η μεταφορά χρημάτων μέσω web banking συνιστά κλοπή ή απάτη με υπολογιστή¹⁰⁵ ενώ η προσθήκη της παραγράφου 2 έχει προσαρμοστεί στη σύγχρονη εποχή και προβλέπει περιπτώσεις σύγχρονης απατηλής συμπεριφοράς.

Στο αδίκημα της απάτης σχετικά με τις επιχορηγήσεις του άρθρου ΠΚ 386B ΠΚ είναι εμφανής η πρόθεση του νομοθέτη να θεσπίσει άλλο ένα νέο μέτρο αντεγκληματικής πολιτικής προκειμένου να μπορεί η πολιτεία να προστατευθεί από απατηλές ενέργειες δραστών οι οποίοι εξαπατούν τον αρμόδιο φορέα που παρέχει χορηγίες για συγκεκριμένο σκοπό με την υποβολή αναληθούς αιτήματος ή με τη χρήση της οικονομικής αυτής παροχής για αλλότριους σκοπούς. Μάλιστα σύμφωνα με τον Χ. Μυλωνόπουλο στη διάταξη αυτή εντοπίζεται μία αξιολογική αντινομία σε σύγκριση με το αδίκημα της απάτης διότι το άρ. 386B ΠΚ τιμωρεί με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή, δηλαδή με βαρύτερη ποινή του άρ. 386 ΠΚ που απειλεί το δράστη με φυλάκιση και χρηματική ποινή παρά το γεγονός ότι η περιουσιακή ζημία δεν είναι στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος.¹⁰⁶

Αναφορικά με το έγκλημα της απιστίας της διάταξης του άρθρου 390 ΠΚ και της αναμόρφωσης που υπέστη είναι γεγονός ότι η προηγούμενη διάταξη του κώδικα ήταν γενική και αυτό γιατί στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος υπήρχε απλά η φράση «ζημία της περιουσίας», χωρίς επιμέρους προσδιορισμό των ορίων και των κριτηρίων εκείνων που θα συνέβαλαν στο χαρακτηρισμό μίας ζημιώδους συμπεριφοράς ως έγκλημα.¹⁰⁷ Στην προσπάθεια εξειδίκευσης της διάταξης μάλιστα διατυπώθηκαν από τη θεωρία δύο θεωρίες, «η θεωρία της κατάχρησης» και η «θεωρία της αθέτησης της πίστης» προκειμένου να διευκολυνθεί η ερμηνεία της εν λόγω διάταξης και να διευκρινιστεί η ασάφεια που περιείχε.¹⁰⁸ Σύμφωνα με τη «θεωρία της κατάχρησης» που ήταν και αυτή που επικράτησε απιστία στοιχειοθετείται όταν προκαλείται ζημία στην περιουσία που διαχειρίζεται ο δράστης ο οποίος καταχράται την αντιπροσωπευτική εξουσία που έχει «προς τα έξω», δηλαδή προς τους τρίτους ενώ στη «θεωρία της αθέτησης της πίστης» απαιτείται

¹⁰⁵ Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 489.

¹⁰⁶ Ο.π. υποσημείωση 79, σελ. 504.

¹⁰⁷ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 172.

¹⁰⁸ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 172.

ενέργεια ή παράλειψη του διαχειριστή που σημαίνει παραβίαση του καθήκοντος πίστης απέναντι στο φορέα του οποίου την περιουσία διαχειρίζεται ακόμη και αν η ενέργεια του δράστη δεν έχει αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα.¹⁰⁹ Ωστόσο με την υιοθέτηση της θεωρίας της κατάχρησης που απαιτεί διαχειριστικές πράξεις που έχουν εξωτερικό και αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα και λόγω της κατάργησης του αδικήματος της απιστίας στην υπηρεσία δημιουργήθηκε μία προβληματική που αφορά το κενό που δημιουργείται για τις πράξεις που αφορούν την εσωτερική διαχείριση οι οποίες παλαιότερα διώκονταν ως απιστία στην υπηρεσία ενώ τώρα δεν μπορούν να υπαχθούν στη διάταξη της απιστίας αλλά ίσως στην παράβαση καθήκοντος.¹¹⁰

Στη διάταξη του άρθρου άρθρου 395 ΠΚ για την παρακώλυση συναγωνισμού είναι εμφανής η πρόθεση του νομοθέτη μετά και την προσθήκη των προκηρύξεων δημόσιων έργων και προμηθειών του ελληνικού δημοσίου ότι επιχειρεί να προστατεύσει την αξία των εκπλειστηριαζομένων αντικειμένων από τις συμπράξεις των επιχειρηματικών καρτέλ που δραστηριοποιούνται στους μειοδοτικούς διαγωνισμούς για συμβάσεις ή προμήθειες.¹¹¹

Για την τροποποίηση που επήλθε επίσης στο αδίκημα της δωροδοκίας και δωροληψίας στον ιδιωτικό τομέα έχει ήδη αναφερθεί ότι από τη στιγμή που δράστης του εγκλήματος δεν είναι ο δημόσιος υπάλληλος που απαιτεί ο ποινικός κώδικας δεν έχει λόγο ύπαρξης στο κεφάλαιο με τα εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία. Ο νομοθέτης μετακίνησε το οικονομικό αυτό έγκλημα στο κεφάλαιο των περιουσιακών αγαθών που σύμφωνα με την άποψη των θεωρητικών δεν ανήκει ούτε εδώ, με τη λογική ότι η βλάβη της περιουσίας δεν είναι στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης ώστε να χαρακτηρίζεται περιουσιακό έγκλημα αλλά για να μη δημιουργηθεί ξεχωριστό κεφάλαιο ο νομοθέτης επέλεξε αυτή την κατηγορία.¹¹² Μπορεί η διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα να έχει οικονομικό αντίκτυπο στην επιχείρηση αλλά σε καμία περίπτωση το έννομο αγαθό που προσβάλλεται δεν είναι η περιουσία.¹¹³ Εξάλλου σύμφωνα και με την αιτιολογική έκθεση του νέου ποινικού κώδικα η εν λόγω αλλαγή προκύπτει από το άρ. 7 της Σύμβασης ποινικού δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης με σκοπό να προστατευθεί η πίστη και η εμπιστοσύνη στις συναλλαγές με ιδιωτικό χαρακτήρα, να θεμελιωθεί ο σεβασμός του υγιούς ανταγωνισμού και να διατηρηθεί

¹⁰⁹ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 172-173.

¹¹⁰ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 188.

¹¹¹ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 232-233.

¹¹² Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 1097.

¹¹³ Ο.π. υποσημείωση 31, σελ. 172.

η προστασία τομέων επιχειρηματικής δραστηριότητας. Στο προηγούμενο ποινικό καθεστώς η διατήρηση της ποινικής προστασίας σε τομείς δραστηριοτήτων ήταν αντικείμενο κρατικού ελέγχου αλλά μετέπειτα και λόγω των ιδιωτικοποιήσεων που μεσολάβησαν μεταφέρθηκαν στην εξουσία των ιδιωτικών επιχειρήσεων.¹¹⁴

Στην τοκογλυφία του άρθρου 404 ΠΚ σκοπός του νομοθέτη είναι να αποφεύγεται ο υπερβολικός πλουτισμός λόγω της αδυναμίας κάποιου προσώπου και να σταθεροποιηθούν τα χρηστά συναλλακτικά ήθη στην αγορά.¹¹⁵ Η συνομολόγηση ή η λήψη τοκογλυφικών ωφελημάτων με την εκμετάλλευση της οικονομικής ή προσωπικής κατάστασης του άλλου στο πλαίσιο πιστωτικής δικαιοπραξίας ή στο πλαίσιο σύμβασης δανείου με την υπέρβαση του κατά νόμο θεμιτού ποσοστού του τόκου ωστόσο δημιούργησε ένα πρόβλημα. Συγκεκριμένα ο νέος νομοθέτης στην πρώτη περίπτωση συνδέει την τοκογλυφία περιουσιακών ωφελημάτων με την εκμετάλλευση της αδυναμίας του προσώπου και στη δεύτερη περίπτωση αυτό που έχει σημασία είναι το γεγονός ότι συνάπτεται σύμβαση δανείου με υπέρογκα τοκογλυφικά ωφελήματα. Πρόκειται λοιπόν εδώ για μία περίπτωση διεύρυνσης της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος με ταυτόχρονη επέμβαση του νομοθέτη στην ελευθερία των συναλλαγών καθώς το τί ακριβώς συμφωνούν τα δύο μέρη δεν μπορεί να αξιολογηθεί ποινικά για το αν συνιστά ή όχι περιουσιακή προσβολή. Στην ουσία φαίνεται ότι τον Έλληνα νομοθέτη τον ενδιαφέρει «ο ενοχλητικός ρόλος του τοκογλύφου» καθώς η συγκεκριμένη διάταξη οδηγεί σε αδικαιολόγητο περιορισμό της ελευθερίας των συναλλαγών.¹¹⁶

3.3 Αξιολόγηση των μεταβολών στα λοιπά εγκλήματα

Στις διατάξεις του άρθρου 187 ΠΚ για την εγκληματική οργάνωση σκοπός του νομοθέτη είναι η καταπολέμηση κάθε είδους οργανωμένης εγκληματικότητας. Η τροποποίηση που επήλθε με τη δημιουργία του αυτοτελούς εγκλήματος σχετικά με τις πράξεις συμβολής στις δραστηριότητες της εγκληματικής οργάνωσης προήλθε από την ανάγκη εναρμονισμού της χώρας μας στην απόφαση πλαίσιο 2009/841/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ευρώπης. Σε γενικές γραμμές οι μεταβολές του συγκεκριμένου άρθρου ήταν αποτέλεσμα των νέων μορφών

¹¹⁴ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 6.

¹¹⁵ Ο.π. υποσημείωση 28, σελ. 1289.

¹¹⁶ Ο.π. υποσημείωση 37, σελ. 193.

εγκληματικότητα που έχουν κάνει την εμφάνισή τους και την ανάγκη του έλληνα νομοθέτη να προσαρμοστεί σε αυτές και στα διεθνή νομοθετήματα. Μάλιστα η διάταξη του νέου ποινικού κώδικα είναι αυστηρότερη στο πλαίσιο των ποινικών κυρώσεων καθώς η ποινή που απειλείται στην πρώτη παράγραφο είναι κάθειρξη έως δέκα χρόνια και χρηματική ποινή ενώ η προϋσχύσασα προέβλεπε μόνο την ποινή της κάθειρξης μέχρι δέκα ετών. Στο αδίκημα της δεύτερης παραγράφου περί διεύθυνσης της εγκληματικής οργάνωσης η ποινή είναι ηπιότερη διότι προβλέπεται κάθειρξη ενώ στο παρελθόν ήταν κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών, γεγονός που παρατηρείται και στο έγκλημα της συμμορίας όταν τα μέλη της ενώνονται για να διαπράξουν πλημμέλημα, καθώς η ποινή από φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών έχει γίνει πλέον φυλάκιση έως τρία έτη.

Για την παραχάραξη νομίσματος του άρθρου 207 ΠΚ οι επιμέρους πράξεις της προμήθειας, εισαγωγής, εξαγωγής, αποδοχής και μεταφοράς απαλείφονται από τον νέο κώδικα με την λογική ότι εμπεριέχονται ήδη στην έννοια της κατοχής. Επίσης για τη νέα προσθήκη που προστατεύει το νόμισμα και στις πιστωτικές κάρτες, στις ταξιδιωτικές επιταγές, στις ευρωεπιταγές και στις λοιπές επιταγές και συναλλαγματικές ο έλληνας νομοθέτης στον νέο κώδικα ακολούθησε την απόφαση πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου της ΕΕ της 28^{ης} Μαΐου 2001 «για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας που αφορούν τα μέσα πληρωμής πλην των μετρητών».¹¹⁷

3.4. Γενικές παρατηρήσεις

Σε γενικές γραμμές εκτός από τη δικαιολόγηση των αλλαγών που επήλθαν στα επιμέρους οικονομικά εγκλήματα είναι γεγονός ότι ο νέος ποινικός κώδικας έχει επιφέρει σημαντικές τροποποιήσεις κυρίως όσον αφορά την ποινική μεταχείριση των οικονομικών δραστών και των ποινικών κυρώσεων που απειλεί. Ειδικότερα υφίσταται πλέον επιεικέστερη μεταχείριση, αρκετές ποινές έχουν μειωθεί και επιπλέον πολλές διατάξεις καταργήθηκαν. Η γενική αντίληψη που επικρατεί είναι ότι η νέα ποινική νομοθεσία οδηγεί σε κατά μία έννοια ατιμωρησία επικίνδυνων εγκληματιών οι οποίοι μάλιστα προσβάλλουν καίρια έννομα αγαθά του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.¹¹⁸ Στον αντίλογο όμως βρίσκεται η

¹¹⁷ Ό.π. υποσημείωση 85, σελ.1339.

¹¹⁸ Κοσμάτος, Κ., [Οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις για το έγκλημα της απιστίας κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων – The Art of Crime, 2020](#), σελ. 161.

άποψη της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής του νέου νόμου που ισχυρίζεται ότι το ισχύον καθεστώς σέβεται την αρχή της αναλογικότητας που πρέπει να επικρατεί ανάμεσα στο έγκλημα και την ποινή και για το λόγο αυτό προέβη σε τροποποιήσεις που καθιέρωσαν ένα επιεικέστερο σύστημα ποινικών κυρώσεων το οποίο πλέον είναι πιο δίκαιο και αποτελεσματικό.

Η νομική επιστήμη αλλά και η νομολογία θεωρούσε τον προϊσχύσαντα κώδικα προβληματικό και για τον λόγο αυτό ήταν επιτακτική η ανάγκη αναθεώρησης του. Το βασικό μειονέκτημα ήταν οι υπερβολικά υψηλές ποινές που δεν ανταποκρίνονταν στην ουσία στην απαξία της εκάστοτε πράξης και οι οποίες απείχαν πολύ από τις αντίστοιχες των ευρωπαϊκών χωρών. Επίσης υπήρχε μεγάλη απόκλιση όσον αφορά την απειλούμενη ποινή και αυτή που εξέτιε πραγματικά ο κατηγορούμενος λόγω των επιμέρους διατάξεων της υπό όρο απόλυσης για παράδειγμα. Όπως επισημαίνει ο πρόεδρος της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής του νέου κώδικα Χρ. Αργυρόπουλος σε συνέντευξη που παραχώρησε στον Ν. Μπιτζιλέκη η νομοθεσία γινόταν συνεχώς όλο και πιο αυστηρή και τα κακουργήματα διαρκώς πολλαπλασιάζονταν με αποτέλεσμα οι δράστες αυτοί να γεμίζουν τις φυλακές και μετά να χρειάζονται νέες νομοθετικές ρυθμίσεις που θα επέφεραν αποσυμφόρηση.¹¹⁹

Μάλιστα όπως αναφέρει ο Χρ. Αργυρόπουλος βασικό μέλημα της επιτροπής ήταν να μην πληγεί η εσωτερική ενότητα του κώδικα και να μην δημιουργηθούν υπόνοιες ευνοϊκής ή μη μεταχείρισης κατηγορουμένων σε εκκρεμείς δίκες λόγω της επιεικέστερης ποινικής μεταχείρισης αρκετών εγκλημάτων και της επιτρεπτής αναδρομικότητας του νόμου σε αυτή την περίπτωση λόγω της διάταξης του άρθρου 2 ΠΚ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στην περίπτωση αυτή αποτελεί το γεγονός ότι με τις νέες τροποποιήσεις αλλάζει ο χρόνος παραγραφής κάποιων αδικημάτων που εκκρεμούν να δικαστούν καθώς από κακουργήματα μετατρέπονται σε πλημμελήματα και έτσι δημιουργείται η εντύπωση ότι ο νέος νόμος στοχεύει να ευνοήσει συγκεκριμένους εγκληματίες. Όμως η απάντηση είναι σαφής καθώς η δικαιοσύνη είχε αποκτήσει με τα χρόνια ένα πολύ αυστηρό πρόσωπο και ιδίως για εγκλήματα που λόγω της δημοσιότητας που ελάμβαναν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είχαν αποκτήσει μεγάλη κοινωνική απαξία. Οι εστίες διαφθοράς θα υπάρχουν πάντα στην

¹¹⁹ Συνέντευξη του Χριστόφορου Αργυρόπουλου, Προέδρου της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής για τον νέο Ποινικό Κώδικα στον καθηγητή Νικόλαο Μπιτζιλέκη, [Συνέντευξη του Χριστόφορου Αργυρόπουλου, Προέδρου της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής για τον νέο Ποινικό Κώδικα, στον Καθηγητή Νικόλαο Μπιτζιλέκη – The Art of Crime](#), 2019.

ελληνική κοινωνία αν δεν επέλθουν ριζικές αλλαγές, αν δεν αλλάξει η παιδεία του Έλληνα και ο τρόπος εκπαίδευσης του και δεν καθιερωθούν άλλες μορφές αντεγκληματικής πολιτικής. Πάντως ο ποινικός κώδικας δεν είναι ο αρμόδιος να επιλύσει αυτά τα ζητήματα διότι πρωταρχικό του μέλημα είναι να είναι δίκαιος και αποτελεσματικός.

Για τον λόγο αυτό επιχειρήθηκε ο εκσυγχρονισμός της ποινικής νομοθεσίας με την κατάργηση του απαρχαιωμένου νόμου 1608/1950 ο οποίος παραβίαζε την αρχή της αναλογικότητας λόγω του ύψους των ποινών που προέβλεπε και την εισαγωγή κάποιων αναπροσαρμοσμένων διατάξεων στον νέο κώδικα. Επίσης αυτήν την προσπάθεια μαρτυρά και η εισαγωγή της νέας κύριας ποινής της παροχής κοινωφελούς εργασίας που αποτελεί καινοτομία για τον κλάδο του ποινικού δικαίου και στην ουσία αντικαθιστά την προβληματική μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε χρηματική ποινή. Παρά το γεγονός ότι στη χώρα μας υπάρχουν ελλείψεις υποδομών στο ζήτημα αυτό και ενδέχεται να δημιουργηθεί νέο κλίμα διαπλοκής μεταξύ των καταδικασθέντων και των αρμόδιων φορέων είναι σαφές ότι η παροχή κοινωφελούς εργασίας θα βελτιώσει σε αποδοτικότητα το σωφρονιστικό σύστημα, θα ενισχύσει το κίνητρο των κατηγορουμένων και σίγουρα η χώρα μας θα εναρμονιστεί με τις τακτικές που ακολουθούν άλλα ευρωπαϊκά κράτη.¹²⁰

Σε κάθε περίπτωση εξάλλου όπως τονίζει σε αρκετά σημεία ο Χρ. Αργυρόπουλος ο ποινικός κώδικας δεν είναι εργαλείο άσκησης κοινωνικής πολιτικής. Το νομοθέτημα αυτό αποτελεί σύνολο κανόνων δικαίου και επιβάλλει κυρώσεις και σε καμία περίπτωση δεν δίνει λύσεις σε παγιωμένες εσφαλμένες τακτικές και συνήθειες ενός λαού, ούτε μπορεί να επέμβει στην παιδεία και το κοινωνικό αίσθημα του.¹²¹ Στην άποψη αυτή στηρίζεται και η έλλειψη που παρατηρείται στον νέο νόμο σχετικά με την απουσία ενιαίας ρύθμισης των σύγχρονων μορφών οικονομικής εγκληματικότητας. Ειδικότερα είναι γεγονός ότι υπάρχουν πάρα πολλοί ειδικοί νόμοι σχετικά με τα οικονομικά εγκλήματα, όπως είναι η φοροδιαφυγή ή η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες που δεν έχουν κωδικοποιηθεί στο ενιαίο κείμενο του κώδικα αλλά αυτό είναι πολύ δύσκολο να συμβεί. Πρόκειται για τομείς της εγκληματικότητας που παρουσιάζουν έντονη κινητικότητα και μεταβλητότητα και λόγω αυτού του δυναμικού χαρακτήρα δεν δύνανται να ενσωματωθούν σε ένα τυποποιημένο κείμενο που πρεσβεύει την ενότητα και τη σταθερότητα με τη λογική

¹²⁰ Ο.π. υποσημείωση 119.

¹²¹ Ο.π. υποσημείωση 119.

μάλιστα ότι ο ποινικός κώδικας δεν καλλιεργεί έννομες σχέσεις, ούτε ασχολείται με την ιεράρχηση των έννομων αγαθών.¹²²

Επίσης μία άλλη βασική επιδίωξη του νέου ποινικού κώδικα είναι η αποσυμφόρηση των πινακίων των ποινικών δικαστηρίων και η επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης. Ο στόχος αυτός είναι εξάλλου και βασική αρχή της ποινικής δικονομίας προκειμένου κάθε έγκλημα να δικάζεται σε εύλογο χρονικό διάστημα. Μία αλλαγή που επήλθε στον νέο ποινικό κώδικα και αποτυπώνει το πνεύμα αυτό, είναι η εισαγωγή στο άρ. 84 παρ. 2 ΠΚ ως ελαφρυντικής περίπτωσης «τη μη εύλογη διάρκεια της δίκης». Πρόκειται για ελαφρυντικό που αναγνωρίζεται στο δράστη και μειώνει την ποινή του το οποίο όμως δεν αφορά και δεν σχετίζεται με κανένα στοιχείο της ενοχής του ή της πράξης του αλλά δικαιολογείται από το γεγονός ότι στην ελληνική έννομη τάξη είναι σύνηθες δυστυχώς ο δράστης να υποβάλλεται σε μακροχρόνια δοκιμασία.¹²³ Βέβαια η θεωρία έχει επικρίνει τη νέα αυτή προσθήκη καθώς έτσι εξαρτάται η απονομή της χρηστής δικαιοσύνης από γεγονότα εξωτερικά αλλά ίσως αυτό το ελαφρυντικό να συμβάλει στη μείωση των αιτημάτων αναβολής της δίκης από μεριάς του κατηγορούμενου καθώς για την αναγνώρισή του απαιτείται να μην ευθύνεται ο κατηγορούμενος για τη διάρκεια της δίκης.

¹²² Ο.π. υποσημείωση 119.

¹²³ Δασκαλογιάννης, Μ., Ο νέος ποινικός κώδικας: Διατάξεις που σας κάνουν θετική ή και αρνητική εντύπωση, <https://theartofcrime.gr/o-νεος-o-ποινικος-κωδικας-διαταξεις-που/>.

Επίλογος

«Η διαφθορά θα συνεχίσει να ευδοκimei έως ότου τα δικαιοδοτικά συστήματα μπορέσουν να τιμωρήσουν τις αδικοπραγίες και να θέσουν τις κυβερνήσεις υπό έλεγχο. Όταν η δικαιοσύνη εξαγοράζεται ή δέχεται πολιτική παρέμβαση, οι άνθρωποι είναι αυτοί που υποφέρουν. Οι ηγέτες πρέπει να επενδύσουν πλήρως και να εγγυηθούν την ανεξαρτησία των θεσμών που διαφυλάσσουν το νόμο και αντιμετωπίζουν τη διαφθορά. Είναι καιρός να τερματιστεί η ατιμωρησία που σχετίζεται με τη διαφθορά».

Francois Valerian, 2024
Πρόεδρος της Διεθνούς Διαφάνειας¹²⁴

Η τροποποίηση του ποινικού κώδικα ήταν επιτακτική ανάγκη τόσο για τη νομική επιστήμη όσο και για την ελληνική κοινωνία. Αναχρονιστικές διατάξεις με εγκλήματα που δεν υπάρχουν πλέον ή με αδικήματα που έχουν αλλάξει μορφή έπρεπε να καταργηθούν καθώς και να τροποποιηθούν υφιστάμενα άρθρα τα οποία τυποποιούν παράνομες συμπεριφορές που δεν προσαρμόζονται στη σύγχρονη πραγματικότητα. Ο προϊσχύσας ποινικός κώδικας είχε διάρκεια ζωής πάνω από μισό αιώνα γεγονός που από μόνο του μαρτυρά την αναγκαιότητα αλλαγής του. Οι εξελίξεις σε κοινωνικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο είναι ραγδαίες, όπως και η ανάπτυξη της τεχνολογίας την οποία ακολουθεί και «εμπιστεύεται» ο σύγχρονος εγκληματίας και δη ο δράστης οικονομικού εγκλήματος, ο οποίος με απώτερο στόχο την αποκόμιση κέρδους προβαίνει σε παραβατική συμπεριφορά προσβάλλοντας σημαντικά έννομα αγαθά του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

Στόχος της παρούσας διπλωματικής ήταν να αναδείξει σε πρώτο στάδιο τους τομείς της οικονομικής εγκληματικότητας που χαίρουν ιδιαίτερης άνθισης στην εποχή της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, να αναφερθούν αναλυτικά τα οικονομικά εγκλήματα τα οποία τυποποιούνται στον ποινικό κώδικα και να γίνει συγκριτική μελέτη και αξιολόγηση των νομοθετικών μεταβολών που επήλθαν με τον Ν. 4619/2019 (όπως ισχύει σήμερα) σε

¹²⁴ [ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΤΙΑΛΨΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ 2023: ΕΞΑΣΘΕΝΗΜΕΝΑ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΠΙΤΡΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑ - Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς.](#)

σχέση με το προϊσχύον καθεστώς που καθιέρωνε ο Ν. 1492/1950. Σαφής ορισμός της έννοιας του οικονομικού εγκλήματος δεν προέκυψε αλλά τονίστηκαν τα χαρακτηριστικά του φαινομένου της οικονομικής εγκληματικότητας, η οποία αφορά πράξεις που διαδραματίζονται στο πλαίσιο άσκησης μίας επαγγελματικής δραστηριότητας, επιδρούν στον κύκλο οικονομίας μίας κοινωνίας, οι δράστες έχουν βασικό αρωγό το σύστημα εξουσίας και ο απώτερος στόχος τους είναι η αποκόμιση περιουσιακού οφέλους. Με αυτά μάλιστα τα κριτήρια επιλέγησαν τα εγκλήματα του ποινικού κώδικα και χαρακτηρίστηκαν οικονομικά. Η μελέτη των αιτίων, του περιεχομένου και των συνεπειών που επέφερε η τροποποίηση του ποινικού κώδικα ήταν καθοριστική ώστε να διαμορφωθεί μία συνολική άποψη για την οικονομική εγκληματικότητα και τον τρόπο με τον οποίο ο Έλληνας νομοθέτης αντιμετωπίζει το ζήτημα αυτό.

Με την αναφορά στο πρώτο κεφάλαιο στην έννοια του οικονομικού εγκλήματος το συμπέρασμα είναι ότι ακόμη και σήμερα δεν υφίσταται σαφής ορισμός καθώς πρόκειται για μία έννοια που είναι συνεχώς ευμετάβλητη με κάποια όμως κοινά χαρακτηριστικά. Η οικονομική εγκληματικότητα αφορά την τέλεση πράξεων που παρεμβαίνουν στο οικονομικό σύστημα καθώς διενεργούνται στο πλαίσιο άσκησης επαγγελματικών δραστηριοτήτων του δράστη ο οποίος κινείται με μοναδικό κίνητρο το κέρδος αλλά με την παραβατική συμπεριφορά του πλήττει σημαντικά έννομα αγαθά τόσο ατομικά όσο και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Τα οικονομικά εγκλήματα τα οποία αποτυπώνονται και κωδικοποιούνται στο κείμενο του νέου ποινικού κώδικα είναι αρκετά και για τον λόγο αυτό διακρίθηκαν σε κατηγορίες ανάλογα με το διαχωρισμό που έχει κάνει και ο ίδιος ο Έλληνας νομοθέτης βασιζόμενος στα έννομα αγαθά που προσβάλλονται κάθε φορά. Η διάκρισή τους έγινε σε εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών και λοιπά εγκλήματα. Επίσης η αναφορά στη διεθνή και ενωσιακή νομοθεσία και τις στρατηγικές κατά της οικονομικής εγκληματικότητας ήταν αναγκαία από τη στιγμή που αρκετές ελληνικές διατάξεις υιοθετούν το κείμενο ξένης έννομης τάξης και επειδή η χώρα μας είναι ούτως ή άλλως υποχρεωμένη να εναρμονίζεται με τα διεθνή κείμενα και να τα ενσωματώνει στην εσωτερική της νομοθεσία. Ο χώρος της ΕΕ δίνει αρκετές ευκαιρίες διάπραξης αξιόποινων πράξεων και για τον λόγο αυτό έχουν θεσπιστεί πολλά νομοθετήματα που καταπολεμούν το φαινόμενο της οικονομικής εγκληματικότητας αλλά και διάφοροι οργανισμοί ή υπερεθνικά όργανα ασχολούνται επιμελώς με το ζήτημα αυτό.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ακολούθησε η ιστορική αναδρομή αναφορικά με τη δημιουργία του ποινικού κώδικα γενικά, των χαρακτηριστικών του και των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών που συνέβαλαν σε αυτό καθώς και η συγκριτική μελέτη του με το ισχύον ποινικό καθεστώς όσον αφορά τα οικονομικά εγκλήματα. Για τον λόγο αυτό έγινε αναλυτική αναφορά στις τροποποιήσεις που επήλθαν με τον νέο νόμο για κάθε οικονομικό έγκλημα με τη σειρά τα αίτια που οδήγησαν τον Έλληνα νομοθέτη να επέμβει σε συγκεκριμένα οικονομικά εγκλήματα και να τροποποιήσει το περιεχόμενό τους και ακολούθησε η ανάλυση των συνεπειών που επιφέρουν οι μεταβολές αυτές σε ειδικό αλλά και γενικό επίπεδο.

Το συμπέρασμα είναι ότι ο νέος νόμος είναι πιο επιεικής όσον αφορά το πλαίσιο των ποινικών κυρώσεων που επιβάλλονται καθώς σκοπός της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής ήταν η επαναφορά της καθολικής ισχύος της αρχής της αναλογικότητας μεταξύ εγκλήματος και ποινής και να αμβλυνθεί το αυστηρό πρόσωπο που είχε αποκτήσει ο προηγούμενος ποινικός κώδικας. Ωστόσο παρά το γεγονός ότι ο νέος νόμος είναι πιο επιεικής όσον αφορά την επαπειλούμενη ποινή δεν συμβαίνει το ίδιο στο επίπεδο της επιμέτρησης και εκτέλεσης της ποινής. Ειδικότερα παλαιότερα η φυλάκιση έως πέντε χρόνια ήταν μετατρέψιμη σε χρήμα αλλά αυτό πλέον τροποποιήθηκε και απαιτείται φυλάκιση μέχρι δύο ετών (άρ. 80Α ΠΚ). Επιπλέον στο προϊσχύον καθεστώς δινόταν αναστολή εκτέλεσης της ποινής για στερητικές της ελευθερίας ποινές έως πέντε χρόνια ενώ τώρα η αναστολή χορηγείται όταν η ποινή δεν υπερβαίνει τα τρία χρόνια.¹²⁵ Μάλιστα οι ποινές που δεν υπερβαίνουν τα τρία χρόνια πλέον εκτίονται πραγματικά στη φυλακή, αν το δικαστήριο κρίνει ότι η μετατροπή της ποινής σε παροχή κοινωφελούς εργασίας δεν θα είναι επαρκής για αποτροπή του δράστη.

Επιπροσθέτως ένα άλλο χαρακτηριστικό του νέου ποινικού καθεστώτος είναι ότι επιχείρησε να εκσυγχρονιστεί με βάση τα νέα δεδομένα και τις νέες μορφές οικονομικών εγκλημάτων που εμφανίστηκαν, όπως η απάτη στις επιχορηγήσεις. Κατά την περίοδο θέσπισης του νόμου του 1950 η οικονομία δεν ήταν συνδεδεμένη σε τέτοιο βαθμό με την παγκόσμια σκηνή καθώς η παγκοσμιοποίηση δεν ήταν σε πλήρη εξέλιξη ακόμη διότι στη μεταπολεμική περίοδο σκοπός ήταν μόνο η εξασφάλιση οικονομικής σταθερότητας. Συνεπώς ο Ν. 4619/2019 υιοθέτησε μία πιο ανθρωπιστική και σύγχρονη προσέγγιση των

¹²⁵ Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε., Η μεταβατική διάταξη του άρθρου 465 ΠΚ – Το διαχρονικό δίκαιο στον χώρο επιμέτρησης και έκτισης των ποινών, ΠοινΔικ 2019, σελ 937.

οικονομικών εγκλημάτων δίνοντας έμφαση στην προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου που προσβάλλονται και στην αναλογικότητα των ποινών που απειλούνται με την προσαρμογή του στα διεθνή πρότυπα και τις σύγχρονες ανάγκες. Τέλος, με τον νέο κώδικα οι λειτουργοί της απονομής της δικαιοσύνης έχουν περισσότερη ευχέρεια στο θέμα της επιβολής ποινών με την έννοια ότι οι δικαστές από το 2019 και έπειτα μπορούν να επιλέγουν μεταξύ των άλλων ποινών και την παροχή κοινωφελούς εργασίας. Σε γενικές γραμμές η ισορροπία μεταξύ της εύρυθμης λειτουργίας του ελληνικού κράτους δικαίου και της ύπαρξης αισθήματος ασφάλειας με την προσαρμογή του νομοθέτη στις σύγχρονες εξελίξεις και στην ορθή αντιμετώπιση των δραστών είναι μία πολύ δυσχερής διαδικασία που όπως φαίνεται όμως ο νέος κώδικας κατάφερε να φέρει εις πέρας. Η εκσυγχρονισμένη, διεθνής, ανθρωπιστική και διαφανής προσέγγιση των οικονομικών εγκλημάτων είναι τα κύρια χαρακτηριστικά του νέου κώδικα, όπως προκύπτει από την ανάλυση των επιμέρους τροποποιήσεων που επέφερε ο νέος νόμος.

Ωστόσο όπως παρατηρήθηκε η απόδειξη των περισσότερων οικονομικών εγκλημάτων είναι ιδιαίτερος δύσκολη λόγω των μεθόδων που χρησιμοποιούν οι δράστες και συνεπώς είναι αμφίβολο κατά πόσο δύναται ο νέος ποινικός κώδικας να συμβάλει στην πάταξη του φαινομένου της οικονομικής εγκληματικότητας. Η μετατροπή εκκρεμών εγκλημάτων από κακούργημα σε πλημμέλημα καθώς και η μείωση του χρόνου παραγραφής που επέρχεται γεννά εύλογα ερωτήματα σχετικά με την πραγματική πρόθεση του νέου νομοθετήματος καθώς δημιουργούνται υπόνοιες μεροληπτικής μεταχείρισης συγκεκριμένων δραστών. Επίσης προϋποτίθεται ότι οι δικαστικές και εισαγγελικές αρχές διαθέτουν τις απαραίτητες οργανωτικές δομές προκειμένου να μπορεί να εφαρμοστεί το νέο ποινικό πλαίσιο, γεγονός που αμφισβητείται, ενώ η εξειδίκευσή τους, όσον αφορά τα οικονομικά εγκλήματα, δεν είναι η μέγιστη δυνατή λόγω της πολυσημίας της ίδιας της έννοιας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πρόβλεψη της κύριας ποινής της παροχής κοινωφελούς εργασίας, χωρίς ακόμη να υπάρχουν οι απαραίτητες υποδομές και προβλέψεις έκτισης της συγκεκριμένης ποινής, καθώς και τα αναγκαία μέτρα ασφαλείας. Επιπροσθέτως επειδή το ενδιαφέρον του Έλληνα νομοθέτη επικεντρώθηκε στις ποινικές κυρώσεις δεν δόθηκε η δέουσα σημασία στη θέσπιση μέτρων διοικητικής ή φορολογικής φύσης τα οποία θα μπορούσαν μέσω της διενέργειας εντατικών ελέγχων για παράδειγμα να προλαμβάνουν τα οικονομικά αδικήματα. Τέλος, υφίσταται η ασάφεια που δημιουργήθηκε με την κατάργηση της υπηρεσιακής απιστίας διότι με το νέο καθεστώς παράνομες πράξεις που κάλυπτε η

καταργηθείσα διάταξη δεν ποινικοποιούνται πλέον στη διάταξη της απιστίας λόγω της πάγιας αεροπαγίτικης νομολογίας για την έννοια της διαχείρισης. Το γεγονός αυτό αποκαλύπτει ένα κενό του νέου νόμου το οποίο βέβαια επιλύεται με την αλλαγή της πάγιας θέσης του ανώτατου δικαστηρίου ή με την αλλαγή εκ νέου του νόμου. Ωστόσο η ανθρώπινη διάσταση που έλαβε ο νέος ποινικός νόμος υπερκαλύπτει τις ενδεχόμενες ελλείψεις και ασάφειες που υπάρχουν και τον καθιστούν ένα σύγχρονο ποινικό νομοθέτημα, προσαρμοσμένο στις διεθνείς και εγχώριες εξελίξεις.

Βιβλιογραφία

Αθανασίου, Χ., σε: Α. Χαραλαμπίκη (επιμ. έκδ.), Ο Νέος Ποινικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4619/2019, Τόμος II, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 1828-1862.

Αλοσκόφης, Ο., Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών, σε: Σ. Βιδάλη / Ν. Κ. Κουλούρης / Χ. Παπαχαραλάμπους (επιμ. έκδ.), Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα: Ε.Α.Π. 2019, σελ 87-109.

Ανδρουλάκης, Ν., Γύρω από την οικονομική εγκληματικότητα, Πρακτικά 4^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου με θέμα το «Οικονομικό έγκλημα», Αθήνα –Κομοτηνή: Εκδ Αντ Σάκκουλα, 1993.

Αποστολίδου, Α., σε: Α. Χαραλαμπίκη (επιμ. έκδ.), Ο Νέος Ποινικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4619/2019, Τόμος I, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 1336-1395.

Βιδάλη, Σ., Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2017.

Βασιλαντωνοπούλου, Β., Λευκά Κολάρα και Οικονομικό Έγκλημα - Κοινωνική Βλάβη και Αντεγκληματική Πολιτική, Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2014.

Γεωργούλας, Σ. Από το έγκλημα του λευκού κολλάρου στο κρατικό – επιχειρηματικό έγκλημα, σε: Σ. Βιδάλη / Ν.Κ. Κουλούρης / Χ. Παπαχαραλάμπους (επιμ. έκδ.), Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα: Ε.Α.Π., 2019, σελ 41-62.

Δασκαλογιάννης, Μ., Ο νέος ποινικός κώδικας: Διατάξεις που σας κάνουν θετική ή και αρνητική εντύπωση, <https://theartofcrime.gr/o-νεος-ποινικος-κωδικας-διαταξεις-που/>, 2019.

Καϊάφα – Γκμπάντι, Μ., (επιστ. επιμ), Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα, Τόμ. 1. Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2014.

Κοσμάτος, Κ., [Οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις για το έγκλημα της απιστίας κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων – The Art of Crime, 2020.](#)

Κοσμάτος, Κ., / Λαμπάκης, Χ., Εστίες Διαφθοράς στο Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης, σε: Σ. Βιδάλη, Ν.Κ. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπος (επιμ. έκδ.), Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα: Ε.Α.Π., 2019, σελ. 185-209.

Λάζος, Γ., Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα, «Σκληρά δεδομένα και βασικές συντεταγμένες» στο Ποινική Δικαιοσύνη, 2000, σελ. 655-663.

Μαντζούφας, Π., [Ο λόγος περί διαφθοράς και η ποινική ευθύνη των υπουργών - constitutionalism.gr](#), 2011.

Μανωλεδάκης, Ι., Ποινικό Δίκαιο, 7^η έκδ., Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, 2005.

Μαργαρίτης, Μ. / Μαργαρίτη, Α., Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία – Εφαρμογή, 4^η έκδοση, Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2020.

Μπιτζιλέκης, Ν., Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα. 2020.

Μπιτζιλέκης, Ν., Υπηρεσιακά Εγκλήματα, 3^η έκδοση, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2024.

Μποροδήμος, Π., Η χρηματική ποινή στον Νέο Ποινικό Κώδικα, ΠοινΔικ 2020, σελ. 1105-1114.

Μυλωνόπουλος, Χ., .Ποινικό Δίκαιο. Ειδικό Μέρος. Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2001.

Μυλωνόπουλος, Χ., Ποινικό Δίκαιο – Γενικό Μέρος Ι, Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, 2007.

Μυλωνόπουλος, Χ., Οι υπάλληλοι των δημοτικών επιχειρήσεων ως υπάλληλοι κατ' αρθρ. 13^α ΠΚ και η διάταξη του άρθρου 237Β ΠΚ, ΠοινΔικ 2020, σελ. 529-535.

Μυλωνόπουλος, Χ., Ποινικό Δίκαιο. Ειδικό Μέρος, 4^η έκδοση, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

Παπαδαμάκης, Α., Τα περιουσιακά αδικήματα, 3^η έκδοση, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, 2020.

Ράικος, Δ., Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά, Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2006.

Σπινέλλης, Δ., Η εγκληματικότητα των πολιτικών στην εξουσία (η εγκληματικότητα του «ψηλού καπέλου»), Ποινικά Χρονικά 2013, σελ. 4-13.

Συλίκος, Γ., Οικονομικά εγκλήματα - Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, τόμ. 1, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2021.

Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε., Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: Νεότερες εξελίξεις στην ΕΕ, Ποινική Δικαιοσύνη 2012, σελ. 38-49.

Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε., Η μεταβατική διάταξη του άρθρου 465 ΠΚ – Το διαχρονικό δίκαιο στον χώρο επιμέτρησης και έκτισης των ποινών, ΠοινΔικ 2019, σελ. 937-938.

Χατζηκώστας, Κ., Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα, Ποινική Δικαιοσύνη 2016, σελ. 369-380.

Χατζηκώστας, Κ., Οι παρεμβάσεις του σχεδίου νόμου στα πεδία των εγκλημάτων δωροδοκίας στο δημόσιο τομέα και των εγκλημάτων κατά της τιμής. Μια πρώτη αξιολόγηση, σε: Ειδικό Ψηφιακό Τεύχος, ΠοινΔικ 1/2024.

Michalowski, P. / Kramer, P., State – Corporate Crime and Criminological Inquiry, σε: N. Pontell / G. Geiss, (επιμ. έκδ.), International Handbook of White Collar and Corporate Crime, Springer, 2007, σελ. 200-219.

Sutherland, E.H., Is ‘White collar Crime’ Crime? American Sociological Review, Annual Meeting Papers, 10(2) 1944, σελ. 132-139.

[ΔΕΙΚΤΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ 2023: ΕΞΑΣΘΕΝΗΜΕΝΑ ΔΙΚΑΙΟΔΟΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΠΙΤΡΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑ - Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς.](#)

Συνέντευξη του Χριστόφορου Αργυρόπουλου, Προέδρου της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής για τον νέο Ποινικό Κώδικα στον καθηγητή Νικόλαο Μπιτζιλέκη, [Συνέντευξη του Χριστόφορου Αργυρόπουλου, Προέδρου της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής για τον νέο Ποινικό Κώδικα, στον Καθηγητή Νικόλαο Μπιτζιλέκη – The Art of Crime, 2019.](#)

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.